

Julkaisuja 2000:14
ISBN 952-00-0833-0

Petra Ekberg-Kontula

"TOIMETTOMUUS TYLSISTÄÄ"

*Pääkaupunkiseudulla asuvat afrikkalaiset
maahanmuuttajanaiset ja heidän näkemyksensä
koulutuksesta ja työllistymisestä.*

Esipuhe

Suomen Afrikkalaiset Työttömät ry:n puheenjohtaja Ahmed Hersi otti yhteyttä CERENin tutkimuskeskukseen syksyllä 1999 ja ehdotti pienimuotoisen tutkimuksen suorittamista afrikkalaisten maahanmuuttajanaisten työttömyydestä. Tarkoituksena on, että tutkimus toimii samalla esitutkimuksena, kun SAfT ry hakee rahoitusta naisille suunnattua ESR-työllisyysprojektia varten. Mikäli hakemus hyväksytään, projektin arviointiosan tekisi tutkija CERENistä.

Tämän tutkimuksen suoritti valtiotieteiden maisteri Petra Ekberg-Kontula SAfT ry:n avulla. Tutkimuksen rahoitti Sosiaali- ja terveysministeriö. Ekberg-Kontulan tueksi muodostettiin pieni työryhmä, johon kuuluivat SAfTista Ahmed Hersi ja Mohammed Abdullahi ja CERENistä professori Matti Similä ja tutkija Catharina Visapää. Tutkimusta valvoi sosiaali- ja terveysministeriöstä ylitarkastaja Juho Saari.

Helsinki heinäkuu 2000

Markku Lehto
Kansliapäällikkö
Sosiaali- ja terveysministeriö

Tom Sandlund
Tutkimusjohtaja
Etnisten suhteiden ja nationalismin
tutkimuskeskus
(CEREN)

SISÄLLYS

Yhteenveto	3
1. Johdanto.....	6
2. Tutkimuksen tausta ja toteutuminen	7
2.1. Tutkimuksen eri työvaiheet.....	7
2.2. Haastattelulomake ja tutkimusmetodi.....	7
2.3. Haastattelujen läpivieminen.....	8
3. Taustatiedot	9
3.1. Tulo Suomeen	10
3.2. Perhesuhteet	10
4. Koulutus.....	11
4.1. Koulutus kotimaassa	11
4.2. Koulutus Suomessa.....	12
4.3. Kielitaito	14
5. Työelämä.....	15
5.1. Kokemuksia ja haaveilua työelämästä	16
5.1.1. <i>Halu päästä työelämään</i>	16
5.1.2. <i>Naiset miesten työllistymisestä</i>	19
5.2. Työllistymisen esteitä	19
5.2.2. <i>Työllistymiseen liittyviä pelkoja</i>	20
5.2.3. <i>Sopimattomat työpaikat</i>	21
6. Arki Suomessa	21
6.1. Ystävät ja naapurit	21
6.2. Suomalaiset.....	22
6.3. Vapaa-aika	22
6.4. Syrjäytymistä ja sopeutumista	23
7. Tulevaisuus	24
7.1. Paluu kotimaahan.....	24
7.2. Toiveet elämästä Suomessa	24
8. Johtopäätöksiä ja ehdotuksia	25
Lähteet	28
LIITTEET	30
Tilastoja	
Haastattelulomake	

Yhteenveto

Tutkimus pääkaupunkiseudulla asuvista afrikkalaisista naisista suoritettiin keväällä 2000. Se toimii esityönä laajempaa projektia varten. Kyseessä on pieni tutkimus, se rajattiin käsittämään 22 naista, jotka asuvat Helsingissä, Espoossa tai Vantaalla. Suurin ryhmä afrikkalaisista maahanmuuttajista muodostuu somalialaisista (ks. liite 1). Tästä johtuen tutkimus kohdistuu ensisijaisesti somalinalaisiin. Jotta muista afrikkalaisista maista tulleet maahanmuuttajanaiset eivät jäisi huomioitta päätettiin ottaa muutamia naisia mukaan tutkimukseen, jotka olivat tulleet Afrikan eri osista. Otoksen ollessa pieni ovat tulokset vain suuntaa antavia. Raportin tutkimustulokset on jaettu neljään eri osaan: 1) koulutus, 2) työelämä, 3) arkielämä ja sopeutuminen ja 4) tulevaisuus.

Suurin osa haastateltavista oli kotoisin Somaliasta (15), kun taas muut naiset olivat tulleet Sudanista, Sierra Leonesta, Ghanasta, Namibiasta, Nigeristä, Tansaniasta ja Marokosta. Kaksi testihaastattelua tehtiin ennen varsinaisten haastattelujen aloittamista. Haastatteluhetkellä naisista nuorin oli 21-vuotias ja vanhin 40-vuotias. Naisten keski-ikä oli noin 30 vuotta. Suurin osa naisista oli saapunut Suomeen 1990-luvun alussa. Yli puolet naisista olivat tulleet yksin. Osa naisista on tullut perheyhdistämisen kautta, kun taas muutamat naiset ilmoittivat saapumisen syyksi miehensä opiskelun tai työskentelyn Suomessa. Puolet naisista ilmoitti pakolaisuuden olevan saapumisen syy. Heistä kaikki olivat tulleet Somaliasta.

Naisista melkein kaikki olivat naimisissa. Pari naista eli avoliitossa, joista toinen oli naimaton ja toinen eronnut ensimmäisestä avioliitostaan. Yhteensä neljä naista oli haastatteluhetkellä eronneita. Naiset olivat avioituneet 15-37-vuotiaina. Eräät somalinalaisista ilmoittivat, että heidän miehensä ja lapsensa asuivat vielä kotimaassaan. Naisilla oli keskimääräistä enemmän lapsia. Puolella oli enemmän kuin kaksi lasta. Neljällä naisella oli jopa kuusi lasta. Suurlapsiperheet olivat yleisempiä somalialaisten keskuudessa. Tämä osittain selittyy sillä tosiseikalla, että heitä oli tutkimuksessa enemmän ja toisaalta naisten keskeisistä kulttuurieroista. Kahdeksalla naisella ei ollut lapsia ja kaksi heistä oli haastatteluhetkellä raskaana.

Naisista kolmetoista asui Helsingissä, kuusi Vantaalla ja kolme Espoossa. Tilastojen mukaan Helsingissä asui vuodenvaihteessa 1998/99 yhteensä 1592 afrikkalaista naista, joista liki 1190 (n. 75 %) oli Somaliasta kotoisin. Vantaalla vastaavat tiedot olivat 533, joista 435 (n. 82 %) oli somalialaisia. Espoossa, jossa oli vähiten maahanmuuttajia, afrikkalaisia naisia oli 342, joista 266 (n. 80 %) oli somalialaisia. Afrikkalaisia naisia on pääkaupunkiseudulla yhteensä **2468**, joista somalialaisia **1891**. Muut viisi isointa ryhmää muodostuvat seuraavista maista tulleista: Kongon Demokraattinen Tasavalta **117**, Etiopia **89**, Marokko **60** ja Ghana **46**. TE-keskuksen työnvälitystilastojen mukaan vuonna 1999 yllä mainituissa afrikkalaisissa ryhmissä oli seuraavasti nais-työnhakijoita Uudellamaalla: Somalia 488, Kongon Demokraattinen Tasavalta 24, Etiopia 25, Marokko 32 ja Ghana 9. Enemmän tietoa pääkaupunkiseudulla asuvista afrikkalaisnaisista löytyy liitteestä 1.

Tarkoituksena oli haastatella naisia kaikista näistä kansalaisuusryhmistä, mutta suunnitelma ei toteutunut aikataulun johdosta. Sain naiseen yhteyden Suomen afrikkalaiset työttömät ry:n kautta, Espoon ja Vantaan kaupungin sosiaalityöntekijöiltä sekä eri

maahanmuuttajayhdistyksistä kuten esimerkiksi Familia Clubista. Somalialaisten kanssa käytin tulkkia 12:sta haastattelussa. Muista Afrikan maista tulleiden puhuessa englantia sain haastatteluissa apua Vida Boadi Kesseytä, joka on työskennellyt CERENin tutkimuskeskuksessa toimistoapulaisena.

Naisilla oli erilaiset taustat ottaen huomioon miksi he olivat saapuneet Suomeen ja mitkä olivat olosuhteet kotimaassa ennen heidän lähtöään. Somalialaiset olivat joko tulleet turvapaikanhakijoina tai perheyhdistämisen kautta. Muilla naisilla tulo oli ollut vapaaehtoista esim. oman tai miehen opiskelun takia. Naisilla oli myös erilaiset kulttuuriset ja uskonnolliset taustat. Somalialaiset ottivat kaikki oman uskontonsa - islamin - puheeksi. Muut afrikkalaiset naiset eivät juuri maininneet asiasta mitään. Neljällä ei-somalialaisella oli islamilaiset juuret ja kaksi heistä harjoitti uskontoaan vielä täällä Suomessakin.

Taustoistaan huolimatta naisilla oli myös jonkin verran samankaltaisia huolenaiheita tai toiveita, jotka liittyivät opiskeluun ja työllistymiseen Suomessa. Ammatin tai jatkokoulutuksen saaminen oli naisille keskeinen asia. Ilman ammattia tai jonkinlaista Suomessa suoritettua koulutusta melkein kaikki kokivat mieluisan työpaikan saannin lähes toivottomana. Monien mielestä koulutukseen ei ollut mikään taakka, että he jossain vaiheessa saisivat tavoittelemansa työpaikan. Naiset olivat vakuuttuneita, että joutuisivat kilpailemaan työpaikoista kovemmillä panoksilla kuin suomalaiset, koska olivat huomanneet tai kuulleet työnantajien suhtautuvan kielteisesti ulkomaalaisiin työnhakijoihin. Tässä suhteessa somalialaiset ja muut afrikkalaiset naiset poikkesivat toisistaan, koska somalialaiset kokivat pukeutumisen työllistymisen esteenä. Eräät heistä olivat omakohtaisesti kokeneet, ettei työnantaja hyväksyisi huihin käyttöä. Muutamat kertoivat kuulleensa somalialaisten kiusaamisesta työpaikalla samasta syystä. Muut afrikkalaiset naiset ottivat enemmän esille kokemuksensa syrjinnästä työelämässä ihonvärin perusteella.

Yhtä lukuun ottamatta kaikki naiset olivat käyneet koulua kotimaassaan. Somalialaisten kohdalla oli tavallista, että koulunkäynti ole keskeytynyt sisällissodan takia. Naisten kertoman mukaan useimmilla olisi muuten ollut mahdollisuus koulutukseen. Muutama nainen oli hankkinut ammatin Suomessa, esim. lähihoitajan tai ravintola- ja hotellialan vastaanottovirkailijan ammatin. Yksi nainen opiskeli parhaillaan Helsingin yliopistossa agronomiksi. Sairaalan- ja lastenhoitotyö olivat naisten keskuudessa suosituimpia ammatteja. Jotkut haaveilivat myös oman kampaamon avaamisesta. Lähes kolmasosa naisista ilmaisi olevansa kiinnostunut yrittäjyydestä. Kahdella naisella oli ollut oma yritys kotimaassaan. Kaikki sanoivat kuitenkin yrittäjyyden olevan haaveiluja tulevaisuudesta, koska pitivät sen aloittamista hyvin vaikeana, johtuen mutkikkaasta byrokratiasta ja taloudellisen tuen puutteesta.

Miesten suhtautuminen naisten työllistymiseen oli myönteinen. Monet somalialaiset hämmästelivät median antamaa väärää kuvaa, jonka mukaan miehet syrjivät vaimojaan täällä ja kotimaassa. Useat kertoivat päinvastoin miestensä kannustavan heitä löytämään itselleen työpaikan. Monet pienten lasten äidit eivät olleet valmiita kokopäivätyöhön, koska näkivät ajan lastensa kanssa paljon arvokkaampana. Nämä naiset halusivat mielellään tehdä puolipäivätyötä, jotta eivät sulkeutuisi muusta maailmasta kokonaan. Suurin pelko työttömyyteen liittyen oli "kotona istuminen" kuten monet kuvailivat tilanteensa. Yleisvaikutelma oli se, että muilla afrikkalaisnaisilla oli suhteellisen länsimaalainen arvomaailma. He luottivat enemmän menestymiseen suoma-

laisilla työmarkkinoilla kuin somalinaiset. Työllistyneet naiset väittivät kuitenkin joutuvansa yrittämään enemmän kuin suomalaiset ja varomasta tekemästä virheitä työpaikallaan. Virheen sattuessa he pelkäsivät tulevansa helpommin erotetuiksi kuin suomalaiset kollegansa. Eräät luulivat työnantajan odottavan oikeaa hetkeä tai oikeutettua syytä erottamiseen. Kaikesta huolimatta naiset painottivat, että heidän tulisi saada työskennellä samoilla ehdoilla kuin suomalaiset työntekijät. He vastustivat ajatusta erityiskohtelusta ja halusivat työllistyä ilman valtion tukea. Muu syrjintä työpaikalla liittyi muihin työntekijöihin. He esimerkiksi kyseenalaistivat ulkomaalaisten palkkaamisen, kun oli suomalaisiakin työttömiä.

Yleinen mielipide muita etnisiä vähemmistöjä edustavista maahanmuuttajanaisisista, oli että heidän on helpompi saada töitä, varsinkin heidän jotka ovat ulkonäöltään samankäisiä kuin suomalaiset. Somalinaiset katsoivat olevansa erittäin vaikeassa asemassa muihin naisiin verrattuna, koska he näkivät että heitä syrjitään sekä ihonvärinsä että pukeutumisen vuoksi.

Naisten mielestä maahanmuuttajamiehet työllistyvät naisia helpommin. Tämä johtui usein somalinaisten mielestä siitä, että miehet voivat pukeutua niin kuin valtaväestön miehet ja että heillä on enemmän mahdollisuuksia kulkea vapaasti kotinsa ulkopuolella. Miehillä on myös enemmän edellytyksiä työskennellä aloilla, jotka eivät sovi naisille. Islamin uskonto kieltää naisia työskentelemästä esim. ravintoloissa, kaupoissa tai muissa alkoholia myyvissä kiinteistöissä.

Naiset viihtyvät kohtalaisen hyvin Suomessa. Kaikki olivat jossain vaiheessa joutuneet rasmin kohteiksi asuinympäristöissään, mutta eivät antaneet huomautusten pahemmin häiritä heidän arkielämäänsä. Useimpien mielestä vain muutaman huonosti käyttäytyvän suomalaisen perusteella ei voi yleistää kaikkien olevan samankaltaisia. Silti suurimmalla osalla oli huomattavasti myönteisempi kuva suomalaisista naisista kuin miehistä, pääosin johtuen siitä että olivat näiden kanssa enemmän tekemisissä. Monet ihailivat suomalaisia naisia varsinkin siitä, että he sekä käyvät töissä että hoitavat lapsia.

Somalinaiset halusivat jossain vaiheessa muuttaa pois Suomesta. Suurin osa heistä halusi palata takaisin kotimaahansa. Muutama piti myös muita islaminuskoisia maita vartenotettavina vaihtoehtoina. Tämä oli ehkä odottamatonta, koska monet naiset olivat jo asuneet täällä kymmenen vuotta. Muut afrikkalaiset naiset suhtautuivat paluuseen kotimaahansa eri tavalla. Heille kotiinpaluu ei ollut yhtä läheinen asia. Tämä johtui heidän mahdollisuudestaan palata kotimaahansa esteettömästi. He eivät olleet paenneet sotaa ja jättäneet kaikkea taakseen kuten somalinaiset. Se että somalinaiset eivät oleskeluajastaan riippumatta haluaisi jäädä Suomeen asumaan viittaa kuitenkin siihen, että heidän sopeutumisenensa kannalta olisi paljon tehtävää.

1. Johdanto

Etnisten suhteiden ja nationalismin tutkimuskeskus CEREN sai syksyllä 1999 ehdotuksen **Suomen Afrikkalaiset Työttömät ry:ltä (SAfT ry)** tehdä tutkimus afrikkalaisista maahanmuuttajanaisista pääkaupunkiseudulla. Tarkoitus oli tutkia missä määrin työelämä kiinnostaa työttömiä naisia ja mitä he itse pitävät tärkeänä heidän työllistymisensä kannalta. Tutkimuksen tarkoitus on toimia perustana isompaa hanketta varten. Tutkimuksessa pyritään kartoittamaan miten pääkaupunkiseudulla asuvat afrikkalaiset maahanmuuttajanaiset suhtautuvat suomalaiseen työelämään, ja miten heille tarjottuja työvoimapolitiittisia ohjelmia voitaisiin tehostaa. Tarkoituksena oli haastatella noin 20-25, 25-40-vuotiasta naista. Neljä kuukautta kestänyt tutkimus on pääosin Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön rahoittama. Tavoitteena on myöhemmässä vaiheessa katsoa syvemmin afrikkalaisten maahanmuuttajanaisten tarpeita suomalaisessa työelämässä. Mitä keinoja he tarvitsevat sopeutuakseen työelämään ja mitä mahdollisuuksia heille tarjotaan.

Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä on tällä hetkellä noin 88 200¹ ja heistä suurin osa on työkäisiä. Vuonna 1998 ulkomaalaisista työkäisiä oli 73 %, kun taas Suomen kansalaisista työkäisiä oli 67 %. (Tilastokeskus 1999:9, 5-9) Työttömyyden laskiessa 1990-luvun loppupuolella myös ulkomaalaisten työttömyys on hieman alentunut. Tämä ei pelkästään johdu siitä, että ulkomaalaisia olisi siirretty koulutukseen tai että heitä olisi runsaammin tukityöllistetty, vaan osa heistä on päässyt työelämään. Tästä huolimatta ulkomaalaisten työttömyysaste on korkea, erityisesti pakolaisina tulleilla kansalaisuusryhmillä. Somalialaisten työttömyysaste on vuosina 1994-1998 kuitenkin laskenut 92 prosentista 66 prosenttiin (ibid. 22-23).

Tässä raportissa tarkastellaan, kuinka pääkaupunkiseudulla asuvat afrikkalaiset maahanmuuttajanaiset suhtautuvat suomalaiseen työelämään ja koulutukseen. Päätimme keskittyä naisiin, joilla ei vielä ole paljon kokemusta työelämästä, mutta ei ollut myöskään poissuljettua ottaa mukaan muutama työssäkäyvä nainen tai sellaisia jotka ovat jossain vaiheessa olleet työssä. Viimeksi mainittujen osa jäi vähäiseksi.

¹ Monitori 2/2000.

2. Tutkimuksen tausta ja toteutuminen

Haastatteluihin pohjautuva materiaali antaa tietysti aika pinnallisen kuvan siitä miten afrikkalaiset maahanmuuttajanaiset suhtautuvat koulutukseen ja työelämään liittyviin kysymyksiin. Tässä vaiheessa ei olekaan tarkoitus syventyä sen enempää asian ytimeen, vaan kuvailla mitä yhtenäisiä ajatuksia naiset toivat esille haastattelujen yhteydessä. Ajatukset ryhmitellään eri kategorioihin.

2.1. Tutkimuksen eri työvaiheet

Aloin keräämään saatavissa olevaa tilastotietoa pääkaupunkiseudulla asuvista afrikkalaisista naisista jo ennen esitutkimuksen rahoituspäätöstä. Samalla hain kirjallisuutta maahanmuuttajanaisista. Seuraavassa vaiheessa tein haastattelulomakkeen. Tämän yhteydessä sain apua usealta työtoveriltani. Kävin myös kysymykset läpi Ahmed Hersin kanssa, joka on Suomen Afrikkalaiset Työttömät ry:n puheenjohtaja, sekä Vida Boadi Kesseyn kanssa joka toimi haastattelijana haastateltavien puhuessa englantia. Tein haastattelulomakkeen sekä suomeksi että englanniksi.

Kolmannessa työvaiheessa tein haastattelut, yhteensä 22 kpl. Mohammed Abdullahi, joka myös työskentelee SAFT ry:ssä, toimi tulkkina somalinaisten haastatteluissa. Suurimman osan somalialaisista haastateltavista sain SAFT ry:n kautta ja muutaman sosiaalityöntekijöiltä Espoon sekä Vantaan kaupungista. Muihin Afrikan maista tulleista naisiin otimme yhteyttä mm. eri yhdistysten kautta ja kysymällä haastateltavilta, jos heillä mahdollisesti on ystäviä, jotka voisivat suostua haastatteluun. Käytimme tässä tapauksessa ns. lumipallomenetelmää. Esimerkiksi yhdeltä haastateltavalta saimme jopa kolme nimeä, joista sitten yksi nainen suostui haastatteluun. Haastattelujen tekemiseen varattu aika venyi, sillä välillä ajankohdat eivät sittenkään sopineet haastateltaville. Sain pian huomata, että tutkijan on ehdottomasti varauduttava siihen, ettei omia suunnitelmia voi pitää varmoina tutkimuksen etenemisen kannalta. Matkan varrella kohtaa aina muutoksia ja yllätyksiä.

2.2. Haastattelulomake ja tutkimusmetodi

Haastattelut olivat puolistrukturoituja. Suurin osa kysymyksistä oli jätetty avoimiksi, koska toivomuksena oli että haastateltavat voisivat vastata sen perusteella mikä heille ensimmäiseksi tulee mieleen ja mikä heille on tärkeää. Tämä valinta pitkitti haastattelujen kestoa.

Haastattelulomake on jaettu neljään eri osaan (ks. liite 2). Ensimmäisessä osassa käsitellään haastateltavan taustaa kuten alkuperämaa, asuiko hän maaseudulla vai kaupungissa, äidinkieli, ikä, siviilisääty, saapumisvuosi jne.

Toisessa osassa käydään läpi kysymyksiä, jotka liittyvät haastateltavan koulutukseen ja kieliosaamiseen. Jonkin verran kysytään myös hänen miehensä ja vanhempiensa koulutuksesta.

Kolmannessa osassa tarkastellaan haastateltavan käsityksiä työelämästä. Tässä jaksossa kysymyksiä on eniten.

Viimeisessä osassa selvitetään naisten vapaa-ajan viettoa ja heidän sopeutumisestaan suomalaiseseen yhteiskuntaan. Tässä katsotaan, miten naiset kokevat tulevaisuutensa ja mitä odotuksia heillä on elämästään.

Ennen varsinaisia haastatteluja tein kaksi testihaastattelua. Molempien haastattelujen yhteydessä haastateltavat vastasivat, että kysymyksiä oli ollut liikaa. Tämän jälkeen poistin muutaman kysymyksen, joiden katsoin olevan ylimääräisiä. Silti on aina hyvä jättää muutama samankaltainen kysymys lomakkeeseen, sillä ne toimivat tarkistusky-symyksinä. Halusin myös tarkistaa mikäli haastateltavat tuovat esille jotain uusia näkökantoja, mitä heille ei aikaisemmin tullut mieleen.

2.3. Haastattelujen läpivieminen

Tutkimusaineisto perustuu haastattelumateriaaliin, joka kerättiin haastatteleamalla afrikkalaisia naisia maaliskuussa 2000. Haastatteluista viisi tehtiin englannin kielellä ja loput 17 suomeksi. Tulkkia käytettiin 12 somalinaisen kanssa. Haastattelun aluksi kerroin naisille suomeksi, mikä sen tarkoitus on. Kerroin heille myös, että he saavat mielellään vastata helppoihin kysymyksiin suomeksi, mikäli mahdollista. Yritin näin saavuttaa mahdollisimman hyvän kontaktin haastateltaviin käyttäessäni tulkkia. Teimme myös niin, että esitin kysymykset suomeksi ja tulkki käänsi ne somaliaksi kysymysten ollessa liian vaikeita haastateltaville. Eräissä haastatteluissa tämä onnistui melko hyvin, jos haastateltavan suomi oli riittävän hyvä kevytmuotoiseen keskusteluun. Esitin ajoittain myös apukysymyksiä, tarkentaakseni että olin ymmärtänyt haastateltavaa oikein ja antaakseni heille mahdollisuuden muotoilla vastauksensa uudestaan. Joskus olin huomaavinani, että naisten vastaukset olivat turhan niukkoja, varsinkin tulkkia käytettäessä. Naiset puhuivat toisinaan hiljaa ja vaikuttivat ujoilta, joten oli vaikea saada heiltä kattavia vastauksia ilman että kysyin heiltä melkein saman kysymyksen uudestaan. Näin ei tosin aina käynyt. Suomea hyvin osanneet naiset olivat myös innokkaampia puhumaan. Tämä johtui oman käsitykseni mukaan siitä, että he olivat tottuneempia kohtaamaan suomalaisia ja silloin pystyivät myös kertomaan minulle suoraan, mitä mieltä olivat asioista. Tulkin apu oli tarpeen silloin, kun itse halusin tarkentaa että olin ymmärtänyt haastateltavaa. Olin tehnyt haastattelulomakkeen kysymyksistä helppoja, ettemme haastattelujen yhteydessä kohtaisi turhia väärinkäsityksiä.

Koska suurin osa somalialaisista naisista haastateltiin SAFT ry:n kautta, pyrin myös saamaan yhteyttä somalinalaisiin muita kontakteja käyttämällä. Haastattelin kolmea somalinaista, jotka eivät olleet tekemisissä SAFT ry:n kanssa. Luku on pieni: naisia ei ollut helppoa saada suostumaan haastatteluun. Espoossa kohtasin myös sen, että juuri somalinalaisia oli usein viime aikoina pyydetty erilaisiin haastatteluihin. Maahanmuuttajien parissa työskentelevät katsoivat, että tämä aiheuttaa tilanteen, jossa naiset ovat erittäin haavoittuvaisia ja rasittuneita, jos heitä jatkuvasti pyydetään kertomaan heidän "vieraasta kulttuuristaan". Vantaalla tilanne oli helpompi ja sain sosiaalityöntekijältä muutamia kontakteja, joista sitten kaksi naista suostui haastatteluun.

Näitä haastatteluja tehdessäni huomasin, että naiset puhuivat mielellään paljon ja antoivat enemmän esimerkkejä asioista kun naiset, jota haastattelin SAfT ry:n kautta. On monta seikkaa, joiden voisi olettaa vaikuttavan tähän. Ensinnäkin on mahdollista, että yhdistyksen kautta valitut naiset, olivat valmiita vastaamaan kysymyksiin tietyllä tavalla. On myös mahdollista, että he tiesivät etukäteen haastattelun tarkoituksesta ja pyrkivät edesauttamaan tätä. Oli tiettyjä asioita joista naiset puhuivat melkein samoin sanoin. Tästä syystä olisi aina edustavuuden kannalta hyvä haastatella eri kanavien kautta saatuja naisia. Toisaalta täytyy muistaa, että ne naiset joita haastattelin muita yhteyksiä käyttäen, puhuivat suomea niin hyvin, etten tarvinnut tulkkia. Kielen osaminen luo itsevarmuutta ja tästä syystä ei ole poissuljettua, että sain näiltä naisilta enemmän tietoa. Tässä täytyy myös huomioda se, että haastattelu on paljon luontevampi, kun käydään dialogia eikä käytetä tulkkia. **En kuitenkaan huomannut heidän mielipiteissään mitään kovin poikkeavaa verrattuna siihen, mitä yhdistyksen kautta hankitut naiset kertoivat.**

Oli vielä vaikeampaa saada yhteyttä naisiin, jotka olivat tulleet muista Afrikan maista. Vida Boadi Kesseyn kautta saimme muutaman kontaktin, mutta kohtasimme molemmat sen, ettei ollut mikään helppo tehtävä suostutella naisia haastateltaviksi. Monet naiset kävivät töissä tai ilmoittivat kiireistä, jotka olisivat tehneet haastattelun mahdottomaksi. Jotkut taas sanoivat suoraan, ettei heitä kiinnostanut koko asia. Muutamien mielenkiinto haastattelua kohtaan lopahti myös siinä vaiheessa, kun saivat tietää ettei luvassa ollut palkkiota. Yhdessä tapauksessa haastateltavan mies soitti minulle ja ilmoitti, ettei hänen vaimonsa suostukaan haastatteluun. En usko, että tämä oli naisen oma valinta. Aikataulusta johtuen saimme siis tyytyä saatuihin haastateltaviin, vaikka emme saaneetkaan naisia kaikista muista suurista afrikkalaisista maahanmuuttajaryhmistä.

Kirjoitin haastattelun yhteydessä vastaukset kyselylomakkeeseen, myöskin kysymysten ollessa avoimia. Tämänkaltaista haastattelumenetelmää käytettäessä on tavallista nauhoittaa haastattelu ja jälkeenpäin transkriboida materiaali, mutta tähän ei aika riittänyt. Haastattelut kestivät yleensä noin puolestatoista kahteen tuntiin. Joskus haastattelut saattoivat kestää jopa kolme, neljäkin tuntia. Tämä tavallisesti johtui siitä, että naisilla oli pieniä lapsia, jotka vaativat heidän huomiotaan ja haastattelu keskeytyi. Ei myöskään ollut epätavallista, että naiset puhuivat välillä muista asioista, jotka eivät varsinaisesti liittyneet haastattelun kysymyksiin. Naiset näyttivät minulle usein valokuvia lapsistaan tai sukulaisistaan ja tarjosivat minulle syötävää ja juotavaa. Kaikki naiset, joiden luona kävin, olivat hyvin vieraanvaraisia. Melkein kaikki haastattelut suoritettiin haastateltavien kotona, vain muutama SAfT ry:n toimistossa, CERENin toimistossa sekä pari kahviloissa.

3. Taustatiedot

Tutkimuksessa haastateltiin siis yhteensä 22 naista Afrikan eri maista. Naisista 15 oli kotoisin Somaliasta, kun muut olivat Tansaniasta, Ghanasta, Marokosta, Sierra Leonesta, Nigeristä, Sudanista ja Namibiasta. Ennen haastatteluja tehtiin kaksi testihaastattelua. Testihaastattelun naiset olivat kotoisin Somaliasta ja Nigeriasta. Naisten ikä vaihteli 21 vuodesta 40 vuoteen ja naisten keski-ikä oli noin 30 vuotta. Melkein kaikki naiset olivat asuneet kaupungeissa kotimaissaan. Suurin osa heistä oli asunut koti-

maansa pääkaupungissa. Valituista naisista 13 asui Helsingissä, kuusi Vantaalla ja kolme Espoossa.

Naisten ikäjakauma

19-24 vuotta	2
25-29 vuotta	8
30-34 vuotta	8
35-39 vuotta	3
40- vuotta	1
Yhteensä	22

3.1. Tulo Suomeen

Haastatteluun oli tarkoitus valita suurimmaksi osaksi naisia, jotka olisivat saapuneet Suomeen 1990-luvun alussa. Valinta johtui tässä tapauksessa siitä, että heillä olisi myös enemmän kokemuksia työttömyydestä tai työllistymisestä tai elämästä yleensä Suomessa. Melkein puolet naisista oli saapunut Suomeen vuonna 1990 ja loput olivat tulleet eri vuosina, vuosikymmenen alussa, puolessavälissä ja lopussa. Yli puolet naisista ilmoitti saapumissyiksi pakolaisuuden, kun taas muilla vastaukset vaihtelivat esim. miehen työpaikan saannista Suomessa tai opiskelun. Pakolaisina tulleet naiset olivat kaikki kotoisin Somaliasta. Yli puolet naisista oli saapunut Suomeen yksin. Heidän miehensä olivat joko Suomessa sillä hetkellä tai olivat jääneet kotimaahansa. Vain kolmella naisella oli tällä hetkellä Suomen kansalaisuus, mutta monet ilmoittivat saavansa sen lähitulevaisuudessa.

3.2. Perhesuhteet

Naisista 17 oli naimisissa, yksi naimaton ja neljä eronneita. Kaksi naista eli toisessa avioliitossa. Naiset olivat avioituneet 15-37 vuotiaina. Jotkut somalialaisista naisista oli naimisissa, mutta asuivat yksin tai lastensa kanssa Suomessa heidän aviomiestensä vielä asuessa kotimaassaan. Yksi oli avioitunut suomalaisen miehen kanssa, toinen nainen eli avoliitossa suomalaisen miehen kanssa. Somalialaisista naisista kaikki yhtä lukuun ottamatta oli naimisissa kotimaastaan tulleen miehen kanssa. Poikkeuksen teki nainen, joka eli avoliitossa etiopialaisen miehen kanssa. Nainen oli aikaisemmin ollut naimisissa somalialaisen miehen kanssa, jonka kanssa hänet oli pakotettu avioliittoon. Nainen kertoi paenneensa ensimmäistä miestänsä, joka oli häntä huomattavasti vanhempi.

Suurimmalla osalla naisista oli lapsia ja haastatteluhetkellä kaksi naista oli raskaana. Neljällä naisella oli kuusi lasta. Tosin oli yleisempää, että naisilla oli enemmän kuin kaksi lasta. Lapset olivat tietysti hyvin eri-ikäisiä. Jotkut naisista hoitivat heitä vielä kotonaan. Huomattavasti tavallisempaa oli, että heidän lapsensa olivat päiväsaikaan joko päiväkodissa tai koulussa. Joidenkin naisten lapset, tai osa heistä asui kotimaas-

saan. Yleensä vanhemmat lapset jäivät asumaan kotimaahansa varsinkin isän vielä asuessa siellä.

Naisten vanhemmat asuivat yleensä kotimaassaan. Vain kahdella naisella oli vanhemmat täällä Suomessa. Neljän naisen molemmat vanhemmat olivat kuolleet ja yhdeksällä naisella oli vain äiti elossa. Somalinaisten isät tai äidit olivat kuolleet Somaalian sisällissodassa. Pari somalinaista kertoi vanhempiensa paenneen sotaa toiseen afrikkalaiseen valtioon. Oli tavallista, että somalinaisilla oli paljon sisaruksia, jotka myös paon vuoksi asuivat ympäri maailmaa.

4. Koulutus

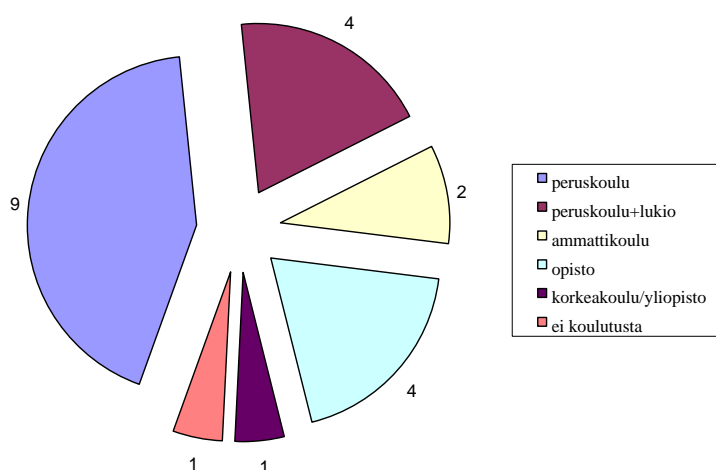
4.1. Koulutus kotimaassa

Hannemannin (1999) mukaan opiskelevien naisten osuus Somaliassa on huomattavasti pienempi kuin miesten. Hän mainitsee syyksi tähän mm. sen että somalikulttuuri arvostaa poikia enemmän kuin tyttöjä. Yleisesti köyhät vanhemmat suosivat enemmän poikansa koulunkäyntiä kuin tyttärensä. Myös perinteet vaikuttavat asiaan. Tästä johtuen naiset näkevät itsensä ensisijaisesti äiteinä ja vaimoina. Vasta tämän jälkeen ammatilliset vaihtoehdot voivat tulla kyseeseen. Toinen naisten koulunkäyntiä estävä tekijä on, että enemmistö somalinaisista asuu hyvin alkeellisissa olosuhteissa maaseudulla.

Tässä tutkimuksessa kaikki naiset yhtä lukuun ottamatta olivat käyneet koulua kotimaassaan. Koulutus vaihteli peruskoulusta korkeakouluun. Peruskoulun jälkeen ammatti- tai opistotasoinen koulutus oli yleisin. Monet somalialaisista naisista kertoi, että he eivät voineet jatkaa koulunkäyntiään sisällissodan vuoksi. Kertomansa mukaan heillä olisi muuten ollut mahdollista kouluttaa itseään.

Naisten koulutus kotimaassa

ei koulutusta	1
peruskoulu	9
peruskoulu + lukio	4
ammattikoulu	2
opisto	4
korkeakoulu/yliopisto	1
yhteensä	22

Naisilta kysyttiin myös miesten ja omien vanhempiensa koulutuksesta. Naisten oli huomattavasti helpompaa kertoa miestensä koulutuksesta kuin vanhempiensa. Ei ollut harvinaista, että vanhemmilla ei ollut koulutusta tai ettei haastateltava tiennyt mitä he olivat opiskelleet. Kuitenkin yleisempää oli, että isä oli saanut käydä koulua mutta äiti ei. Vanhempien koulutuksen vähäisyyttä, selitettiin usein sillä, että heidän ollessa nuoria oli huomattavasti vaikeammat ajat ja ettei monilla siihen aikaan ollut mahdollisuuksia käydä koulua. Tämä koski enemmän somalinalaisia kuin muista Afrikan maista tulleita. Yhden haastateltavan molemmilla vanhemmilla oli akateeminen loppututkinto.

Miehillä oli keskimääräisesti parempi koulutus kuin naisilla. Suurin ryhmä muodostui akateemisesti koulutetuista. Tämä johtuu osittain siitä, että monet olivat tulleet Suomeen opiskelemaan. Naiset olivat tässä tapauksessa joko tulleet miestensä kanssa tai myöhemmin Suomeen.

Kun naiset vertasivat koulutusjärjestelmää kotimaassaan suomalaiseseen monet eivät nähneet niissä kovinkaan suuria eroja. Yksi selitys voi tietysti olla siinä, ettei naisilla ollut omia kokemuksia suomalaisista kouluista. Monet pitivät suomalaisesta järjestelmästä siltä osin, että kaikilla on mahdollisuus opiskeluun ja opiskelu ei ole yhtä kallista ja ankaraa kuin kotimaassa. Suomalaista koulutusjärjestelmää pidettiin oikeudenmukaisempana, muun muassa sen takia, että myös vanhemmilla ihmisillä on tilaisuus opiskeluun, jos he sitä haluavat. Monet kuvailivat suomalaisia opettajia kiltteinä. He ovat lähes kuin oppilaiden ja opiskelijoiden ystäviä. Kotimaassa oli usein eri tilanne, opettajat vaativat enemmän oppilailtaan. Myös kunnioitus opettajia kohtaan oli aivan erilainen. Moni sanoi, ettei olisi tullut mielenkään jutella opettajilleen niin kuin suomalaisilla opiskelijoilla on tapana.

Nainen Sudanista kuvailee kouluja kotimaassaan näin: *"Siellä oli tosi erilainen, hallituskoulu ja normaali. Joskus ei ollut pöydät tai tuolit. Joskus kaikki rikki, kukaan ei hoida. Rikkaat veivät lapset yksityisiin kouluihin. Normaali-kouluissa opettajat huonoja, kun opettajat saavat huonot palkat".*

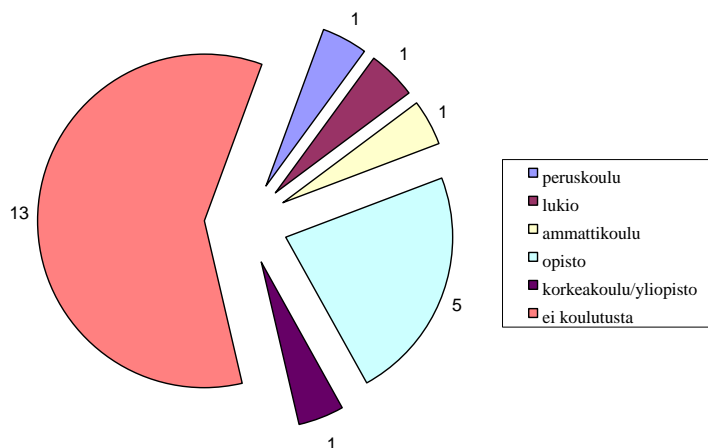
Somalialainen nainen kertoo seuraavaa: *"Mun mielestä koulut ovat samanlaisia. Ihmisellä on mahdollisuus päättää mitä tekee peruskoulun jälkeen. Somaliassa kaikilla ei ole varaa maksaa lasten koulutuksesta. Täällä Suomessa valtio maksaa, kaikki ovat samanarvoisia".*

4.2. Koulutus Suomessa

Naisista vain alle puolet olivat opiskelleet tai opiskelivat parhaillaan jotakin Suomessa. Muutama nainen oli hankkinut ammatin Suomessa esim. lähihoitajana tai hotelli- ja ravintola-alan vastaanottovirkailijana. Näillä naisilla ei vielä ollut lapsia. Eräät taas olivat aloittaneet ammattiin valmistavan koulutuksen, mutta olivat joutuneet keskeyttämään koulunkäyntinsä raskauden vuoksi. Kaikki naiset suhtautuivat myönteisesti opiskeluun ja ammatin hankkimiseen. Monet alleviivasivat ammatin hyvin tärkeänä ja oleellisena asiana, koska *"silloin ihminen on myös pätevä hakemaan töitä eri aloilta"*. **Moni oli kuitenkin sitä mieltä, etteivät olleet varmoja mitä kautta saisivat tietää opiskelumahdollisuuksistaan.**

Naisten koulutus Suomessa

ei koulutusta	13
peruskoulu	1
lukio	1
ammattikoulu	1
opisto	5
korkeakoulu/yliopisto	1
yhteensä	22

Koulutus kotimaassa	Ei koulutusta Suomessa
peruskoulu	6
peruskoulu + lukio	3
ammattikoulu	1
opisto	1
korkeakoulu/yliopisto	1
ei koulutusta	1
yhteensä	13

Melkein kaikki olivat osallistuneet jonkinlaisiin koulutusohjelmiin vaikka yli puolet naisista eivät ollut olleet hankkinut ammattia tai opiskellut Suomessa. Monet heistä ilmoittivat osallistuneensa maahanmuuttajille tarkoitetuille suomen kielen kursseille. Naisten osallistuminen vaihteli riippuen asumisajasta tai lasten hoidosta. Yli kolmannes naisista oli suorittanut kaikki suomen kielen kurssit. Somalinaisista moni kertoi myös osallistuvansa ruoanlaitto- ja käsityökursseihin.

Kun kysyin naisilta mitä mieltä he ovat näistä kursseista, lähinnä kielikursseista, en saanut heiltä kovinkaan paljon toisistaan poikkeavia vastauksia. Lähes kaikki pitivät kursseja hyvinä ja viittasivat niitten antamaan hyötyyn, kun oppii maassa puhutun kielen. Monet sanoivat olevansa pettynyt siihen, etteivät pysty ylläpitämään oppimaansa suomea, kun kursseja ei järjestetä tarpeeksi usein. Syyt kurssien keskeyttämiseen johtuivat lasten hankkimisesta. Toisena syynä kielitaidon puutteelliseen ylläpitämiseen oli vähäiset kontaktit suomenkielisiin. Edellisestä johtuen moni kaipasi enemmän suomen kielen kursseja. Näistä naisista kaikki olivat työttömiä. He olivat huolissaan siitä, miten he pärjäisivät työelämässä jos kielitaito huononee huomattavasti ennen sinne pääsyä. **Tässä yhteydessä esiin tullut pääasiallinen ongelma oli, että naiset keskeyttivät kurssit. He saattoivat myös jättää muutaman vuoden väliin lastenhoidon vuoksi.** Varsinkin he, joilla oli enemmän kuin kolme lasta, esittivät toivomuksen voida käydä kielikursseilla, joissa olisi samaan aikaan järjestetty hoito lapsille.

"Ulkomaalaiset tarvitsevat enemmän tilaisuuksia. Miehet kulkevat vapaasti. Naisten pitäisi saada mennä paikkaan missä on päiväkotia ja koulu. Se, että äiti voisi silloin opiskella. Vaikea saada kaikille lapsille päiväkotipaikka samaan aikaan". (Nainen Somaliasta)

Kysyin lopuksi naisilta myös työelämästä käsittelevässä kappaleessa, minkälaisen koulutuksen ja työpaikan he toivovat lastensa saavan. Tässä kaikilla oli lähes sama vastaus: he toivoivat lapsilleen korkeakoulutuksen ja hienot työpaikat. Monet korostivat myös sitä, että lasten täytyy antaa itse päättää mitä he haluavat aikuisina tehdä.

"Minä haluan, että yliopistokoulutuksen saavat ja hyvän työpaikan. Ymmärtää kieliä ja tietotekniikkaa. Ihan saman tytöille ja pojille. Mutta he saavat itse päättää, mutta autan ja kerron mikä on hyvä". (Nainen Sudanista)

Monet naisista olivat vakuuttuneita siitä, että heidän lapsensa pääsevät yliopistoihin tai korkeakouluihin opiskelemaan. Kukaan ei ottanut esille vaikeutta saada opiskelupaikkaa. Naisten mielestä lapsilla on huomattavasti helpompaa käydä koulua ja opiskella koska he osaavat suomen kielen paljon paremmin kuin vanhempansa. Naisilla ei ollut epärealistisia odotuksia omasta koulutuksestaan tai työelämästä, mutta ajatukset lasten koulutuksesta saattoivat pohjautua heidän toiveisiinsa ja haluun nähdä heidän menestyvän aikuisiässä. Ei ole kovin kaukaa haettua että naiset, joilla ei enää ollut samalla tavalla aikaa tai voimavaroja saada korkeakoulututkintoa, siirsivät omat haaveensa lapsiensa varaan. Samantyyppisiin tuloksiin Ekholm (1994) tuli tutkimuksessaan, jonka mukaan erityisesti vietnamilaisperheiden vanhemmilla oli suuret odotukset lastensa koulutuksesta ja tulevaisuudesta. Monet nuoret kokivat sen painostavana. Tässä tutkimuksessa mukana olleen naisen mukaan "lasten oikeus saada itse tehdä uravalintansa" oli erityisen tärkeää, koska hän ei itse saanut tehdä sitä.

"I want them to choose, because I didn't have the choice. My father wanted me to be a teacher". (Nainen Nigeristä)

4.3. Kielitaito

Pyysin naisia arvioimaan miten hyvin he ymmärtävät tai puhuvat suomea asteikolla *sujuvasti, hyvin, alkeet* tai *ei ollenkaan*². Yli puolet naisista väitti ymmärtävänsä suomea hyvin, kun taas puhuivat suomea omien kuvailujensa perusteella tyydyttävästi. Kielitaito oli myös hyvin pitkälti sidoksissa henkilön Suomessa oleskeluaikaan. Parhaiten kielitaidossa menestyivät ne naiset, jotka olivat asuneet kauimmin Suomessa ja joilla ei ollut lapsia. Näillä naisilla oli ollut aikaa tutustua suomalaiseen yhteiskuntaan ja samalla hankkia kielitaito. Enemmistö naisista väitti oppineensa suomea kielikursseilla tai opiskellessa. Vain harva oli saanut kielitaidon muualta. He jotka olivat muualla oppineet suomea, kertoivat saaneensa tiedon lueskelemalla lehtiä, katsomalla televisiota tai juttelemalla lastensa kanssa. Kuten kappaleessa 4.2. mainitaan naiset katsoivat kurssitarjonnan suomenkielessä olevan puutteellinen. Kurssien vähyyys johti usein siihen että naisilla oli jopa muutaman vuoden tauko, ennen kuin pääsivät aloit-

² Kieliasteikko oli puutteellinen siltä osin, ettei asteikko sisältänyt *tyydyttävästi* osaamista. *Alkeet* suomenneittiin englanninkielestä "basics" eikä se ollut hyvä ratkaisu lomakkeessa, kun *hyvin* oli seuraava vaihtoehto. Naiset sanoivat usein puhuvansa suomea alkeiden ja hyvän väliltä ja tästä syystä on mielestäni parempi puhua tyydyttävästä osaamisesta alkeiden kohdalla.

tamaan seuraavan kurssin. Erityisesti naiset, joilla oli ollut taukoja tai keskeyttäneet kurssinsa, pitivät kurssien aloittamista hankalana.

"Haluaisin lisää suomen kielen kursseja. Minulla oli aina melkein vuosi kurssien välillä. Pitäisi jatkua kauemmin. En vielä tiedä Helsingistä, mutta Kotkassa oli vaikeaa löytää suomen kielen kursseja. Tyhmää, kun oppii jotain niin sitten unohtaa kaiken jos ei voi säännöllisesti käydä kursseilla". (Nainen Somaliasta)

Naiset olivat yleensä oppineet äidinkieltänsä lisäksi useampia kieliä kotimaassaan. Somalialaiset puhuivat somalian kielen lisäksi arabiaa tai englantia. Muista Afrikan maista tulleet puhuivat usein äidinkieltänsä lisäksi kotimaansa toista virallista kieltä, joko englantia tai ranskaa. Ei ollut harvinaista, kun kysyin mitä muita kieliä naiset halusivat oppia, että somalialaiset vastasivat englantia. Monet korostivat kuitenkin suomen kielen oppimisen tärkeyttä.

Pari somalinaista kertoi minulle, että suomea on helppo lukea ja kirjoittaa, koska siinä on samat kirjaimet kuin somalian kielessä ja käytetään samalla tavalla vokaaleja niiden ollessa pitkiä tai lyhyitä. Suomen kielen taito oli naisten mielestä välttämätön heidän ajatellessa työntekoa ja opiskelua Suomessa. Suomen kielestä on myöskin hyötyä monessa arkielämän tilanteessa.

"Suomen kielen opiskelu on tärkein. Yksi kurssi ei riitä. On hyvä, että nainen osaa suomea, koska silloin hän voi itse hoitaa asiansa. Esimerkiksi jos menee lääkärille ei voi kertoa asiansa miestulkille. Ruotsissa on parempaa, kun naisia pakotetaan oppimaan ja opiskelemaan ruotsin kielellä. Täällä asuu paljon naisia, jotka vaan ovat kotona ja synnyttävät lapsia. Esimerkiksi yksi nainen on asunut täällä seitsemän vuotta ja kun häneltä kysyy "mitä kuuluu?" hän ei osaa vastata. Kaikkien naisten pitäisi opiskella suomea".

5. Työelämä

Etnisellä taustalla saattaa olla merkitystä henkilön työmarkkina-menestykseen. Tärkeimpiä tekijöitä ovat kuitenkin koulutus, työkokemus, asenne ja persoonallisuus. Eurooppalaiset ja pohjoisamerikkalaiset ulkomaalaiset pärjäävät muita paremmin suomalaisilla työmarkkinoilla, koska heillä on keskimääräistä parempi koulutus tai työkokemus Suomessa. Näkyvät maahanmuuttajat, erityisesti somalit ja myös muista Afrikan maista tulleet törmäävät muita maahanmuuttajaryhmiä useammin valtaväestön asennemuuriin. Forsander & Alitolppa-Niitamon tutkimus toi esille, että afrikkalaiset olivat kärsineet jonkin verran enemmän työsyrynnästä kuin muut. (Forsander & Alitolppa-Niitamo, 2000)

Tässä tutkimuksessa ilmeni, että somalinalaiset katsovat että heillä on muita afrikkalaisnaisia vaikeampi työllistyä uskontonsa ja pukeutumisensa vuoksi. Silti he olivat usein sitä mieltä, että afrikkalaisilla naisilla yleensä on ihonvärinsä takia huomattavasti hankalampi löytää työpaikka, kuin muilla maahanmuuttajaryhmän naisilla. Monet tosin sanoivat, etteivät tiedä mikä on toisten maahanmuuttajanaisten tilanne, koska eivät ole heidän kanssaan tekemisissä. Tästä huolimatta yleinen mielipide haastattelujen yhteydessä oli se, että esimerkiksi eurooppalaisilla ja itäeurooppalaisilla on hel-

pompi sopeutua suomalaiseen työelämään kuin afrikkalaisilla, koska he ovat samanäköisiä kuin valtaväestö ja heidän kulttuurinsa miltei samanlainen. Magdalena Jaakolan tutkimus "Maahanmuutto ja etniset asenteet" (1999, 3) osoittaa, että suhtautuminen pakolaisten ja ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen oli 1990-luvun loppupuolella myönteisempää kuin laman ja suurtyöttömyyden vuonna 1993. Kielteisimminkin suhtauduttiin venäläisiin, arabeihin ja somaleihin.

Ennen tutkimuksen käynnistämistä heräsi jo oletamus siitä, että afrikkalaiset naiset voivat kohdata kahdenlaista syrjintää työelämässä. Ensimmäinen syrjintään liittyvä asia on etninen tausta ja ihonväri. Afrikkalaiset ovat yhteiskunnassa näkyvimmit maahanmuuttajat. Toinen ominaisuus syrjinnän kohteeksi joutumiseen on sukupuoli, tässä tapauksessa naisena oleminen. Yhdistelmää pitäisi tietysti tutkia siltä kannalta, että mitä tähän liittyen naiset kokevat työelämässä ja samalla katsoa, että tarjotaanko heille samat mahdollisuudet työpaikalla kuin suomalaisille naisille. Tämä ei kuitenkaan liittynyt tutkimukseen, vaan enemmänkin siihen että tarkasteltaisiin miten naiset suhtautuvat suomalaiseen työelämään ja mitä he ovat tehneet työpaikan saamiseksi. Suurin osa haastateltavista ei nimittäin vielä ollut työelämässä, joten oli joka tapauksessa mahdotonta lähestyä tutkimusta siltä kannalta.

Naisista 13 oli mitä ilmeisemmin työmarkkinoiden käytettävissä. Yhdeksän naisen elämäntilanne ei vielä mahdollista työntekoa. Kuusi naista työllistyi tällä hetkellä siten, että kahdella oli kokopäivätyö, kolmella osa-aikatyö ja yhdellä työvoimatoimiston työharjoittelu menossa. Naisista joille työllistyminen ei ollut tällä hetkellä mahdollista, kaksi oli raskaana ja viidellä naisella oli alle 3-vuotiaita lapsia kotona. Yksi nainen ilmoitti myös, ettei hän opintojensa vuoksi vielä ole valmis siirtymään työelämään.

Reilusti yli puolet naisista ei ollut koskaan käynyt työhaastattelussa. Muutama nainen ilmoitti käyneensä kerran ja muutama pari kertaa tai useammin. Kaksi naista kertoi saaneensa työpaikan työhaastattelun perusteella. Melkein puolet naisista ei ollut missään vaiheessa saanut apua työnhaussa, kun taas muut kertoivat saaneensa apua ystäviltä, työvoimatoimistoista tai omalta mieheltään. Suurin osa naisista puhui omasta aktiivisuudestaan työnhaussa, kertoi lukeneensa lehti-ilmoituksia, työvoimatoimiston internetsivuja tai soittaneensa läpi yrityksiä vaikka katsomalla keltaisia sivuja. Monet olivat luopuneet toivosta löytää työpaikkaa, koska olivat pettyneitä siihen että heille on yhteydenoton jälkeen luvattu soittaa ja ilmoittaa mahdollisesta työpaikasta, mutta heihin ei oltu missään vaiheessa otettu yhteyttä.

"Aina mä soitan tai mene kysymään ja he sanovat, että soittavat myöhemmin. Yritän ja yritän mutta kukaan ei vastaa tai soita takaisin". (Nainen Somalias-ta)

5.1. Kokemuksia ja haaveilua työelämästä

5.1.1. Halu päästä työelämään

Kaikki työttömät haastateltavat suhtautuivat myönteisesti ajatukseen, että he jossain vaiheessa olisivat osa suomalaista työelämää. He, jotka työskentelivät näkivät sen

luontevana vaihtoehtona, joskin muutamilla oli ajatuksia uudelleen tai jatkokoulutuksesta. Syyt opiskelun aloittamiseen olivat esimerkiksi siinä, etteivät nämä naiset nähneet mahdollisuuksia harjoittaa samaa ammattia kuin kotimaassaan olosuhteiden ollessa erilaiset täällä Suomessa. Toinen syy oli selvästi se, että monilla, ainoastaan peruskoulun käyneillä, ei ollut ammattia ennestään. Kolmas syy löytyi henkilön halutesa saada korkeamman koulutustason ammattinsa alalta. Töissä olevat tavoittelivat kaikki muuta työtä ja halusivat jossain vaiheessa saada koulutusta vastaavan työpaikan. Pelko siitä, ettei koskaan saisi koulutusta vastaavaa työtä, vaikutti olevan tyypillinen ongelma naisilla. Tästä huolimatta suurin osa naisista oli toiveikkaita tulevista, vaikka joukkoon mahtui myös henkilöitä jotka kokivat työnsaannin hyvin epätodennäköisenä.

Naisten työpaikan saantiin tai uravalintaan liittyvät odotukset vaikuttivat realistisilta. Suurin osa työttömistä korosti opiskelun ja koulutuksen merkitystä. "Ilman ammattia on vaikeaa työllistyä", oli monen peruste kun kysyin naisilta minkälaisesta työpaikasta he haaveilevat. Toinen yhtä tärkeä seikka oli naisten mielestä suomen kielen taito. Moni harmitteli puutteellista kielitaitoaan.

Pienten lasten äidit eivät juuri voineet ajatella työntekoa ennen kuin lapset ovat kasvaneet isommiksi. Suurlapsiperheillä oli hankaluuksia saada kaikki lapset päiväkotiin, jotta äiti voisi keskittyä joko opiskeluun tai työntekoon. Naiset eivät kuitenkaan olisi olleet valmiita kokopäivätyöhön lasten ollessa pieniä. Puolipäivätyö näytti olevan heille parempi vaihtoehto. Naiset korostivat usein miten tärkeää on viettää mahdollisimman paljon aikaa lastensa kanssa. He eivät hyväksyneet ajatusta, että tekisivät pitkiä työpäiviä jotka veisivät heidän arvokasta aikaansa yhdessä lasten kanssa.

Moni somalinainen haaveili työnteosta päiväkodissa. Lastenhoito oli monien mielestä luonteva valinta. Toinen suosittu ammatti oli lähihoitaja tai sairaanhoitaja. Kuusi naista sanoi myös yrittäjyyden kiinnostavan heitä. Heitä kiinnostavat alat olivat kampaamo-, ravintola-, vaateliike- sekä tuonti- ja vientiala. Kahdella naisella oli ollut oma yritys kotimaassaan, ja he toivoivat pystyvänsä samaan täällä. Molemmat tiedostivat yrityksen perustamisen vaikeuden, ja puhuivat siitä miten niukasti pienyrittäjiä Suomessa tuetaan.

Maahanmuuttajien yrittäjyyttä tutkineet Joronen ym. (2000) huomasivat maahanmuuttajien yritysten määrän olevan huomattavasti suurempi kuin mitä he olivat ennakoineet tutkimuksen alkuvaiheessa. Tutkimuksessa selviää kuitenkin, että maahanmuuttajien yritysaktiivisuus on vielä alhainen kansainvälisesti katsoen, mutta on silti kasvamassa. Yrittäjät pitivät ehdottomasti suurimpina ongelmina rahoitukseen, lainsäädäntöön ja markkinointiin liittyviä asioita.

Espoon maahanmuuttajien kotouttamisohjelmassa, joka valmistui tammikuussa 2000, mainitaan samankaltaisten asioiden, kuten lainsäädäntö ja byrokratia, olevan esteenä maahanmuuttajien yrittäjyyteen. Tästä johtuen ohjelman toimenpide-ehdotuksissa on, että Espoon kaupungissa järjestettäisiin maahanmuuttajia ohjaavassa koulutuksessa yrittäjyyden perusteet osana, jossa selvitetään yrittäjäksi ryhtymisen mahdollisuuksia Suomessa. Tämän jälkeen maahanmuuttajilla olisi mahdollisuus osallistua noin kuukauden kestäviin yrittäjyyteen orientoiviin työvoimapolitiittisiin kursseihin, joissa kouluttajat olisivat niin maahanmuuttajataustaisia kuin suomalaisiakin yrittäjiä. Kursseilla

maahanmuuttajilla olisi mahdollisuus saada tietoa yrittäjyydestä omalla äidinkielellään.

Maahanmuuttajanaisten yrittäjyys on vielä melko epätavallista Suomessa. Suurin osa maahanmuuttajayrittäjistä on miehiä. Haastateltavien yrittäjyydenhaaveet liittyivät naisille suunnattuihin palveluihin. Tässä olisi kenties asia, johon voisi tulevaisuudessa keskittää enemmän huomiota maahanmuuttajanaisten työllistymisessä. Naisten tieto ja taito omasta kulttuuristaan on yhä asia, jota ei olla tarpeeksi hyödynnetty kannustettaessa naisia työllistymään.

Kuten yllä mainitsin kaikki työttömät naiset suhtautuivat työelämään hyvin myönteisesti ja halusivat jossain vaiheessa työllistyä. Monet olivat kuitenkin ennen tätä valmiita hankkimaan itselleen koulutuksen siltä alalta joka heitä kiinnostaa. Työn merkitys oli naisille aika samanlainen. **Tavallisimmat vastaukset työn merkityksestä oli, "tapa jolla ihminen hankkii elantonsa" ja "saa tuntea itsensä tärkeäksi".** Monet vastustivat ajatusta, että saisivat erilaisia etuuksia ja "eläisivät yhteiskunnan varoilla" vielä pidemmän ajan. Useat naiset sanoivat, että työnteko on moraalisesti oikein. Kotona oleskelu oli kaikille huolestuksen aihe. Yksi nainen kuvaili tavallista päivää näin:

"Menen kauppaan, tulen kotiin ja siivoan. Minulle on ihan sama mikä päivä. Joskus kysyn lapsiltani, että mikä päivä tänään on. He sanovat, että viikonloppu. Minulle päivät ovat samanlaisia". (Nainen Somaliasta)

Toinen nainen kuvaili tilannettaan näin:

"Elämä on paskaa. Ei työtä, ei koulutusta. Syön ja nukun, syön ja nukun, mutta ei yhtään. Tarvitsen työpaikan. Haluan ammatin kun olen nuori". (Nainen Somaliasta)

Se, että saa kontaktin muihin ihmisiin työn kautta oli myös yksi tärkeä aspekti naisten mielestä. Samalla yhteiskunta tulee tutuksi. Äidit vaikuttivat olevan hieman paremmassa tilanteessa. Lapset työllistävät omalla tavallaan naisia päivittäin ja antavat naisten elämään sisältöä.

Kysyin naisilta, joilla oli aviomies tai avomies miten heidän miehensä suhtautuvat naisten mahdolliseen työllistymiseen. Joka ikinen haastateltava kertoi miestensä tukevan heitä tässä asiassa. Jotkut somalialaiset naiset vaikuttivat olevan hieman hämillään kysymyksestä ja sanoivat sen olevan suomalaisen median keksintöä, että heidän miehet eivät hyväksyisi heidän työntekoaan kodin ulkopuolella. Monet sanoivat, että media antaa väärän kuvan somalialaisen naisen ja miehen suhteesta, kun se aina ottaa esille miten syrjittyjä naiset ovat kotimaassaan ja täällä. Joidenkin haastattelujen yhteydessä myös miehet ottivat kantaa tähän ja sanoivat asian olevan keksitty ja liioiteltu. Yksi mies sanoi kuitenkin, että jos naisella on monta lasta niin niiden hoito voidaan katsoa kokopäivätyöksi. Naisilla, jotka tulivat muualta kuin Somaliasta, tilanne oli sama.

5.1.2. Naiset miesten työllistymisestä

Useimpien haastateltujen mielestä miesten on naisia helpompi saada töitä. Vain muutama oli sitä mieltä, että tilanne on sama sekä naisilla että miehillä. Tässä yhteydessä oli kuitenkin mielenkiintoista havaita, että jotkut sanoivat rasimin työpaikoilla kohdistuvan voimakkaammin miehiin. Yleisin selitys miesten työllistymisellä oli somalinaisten mielestä miesten pukeutuminen. Somalimiehet pukeutuvat samalla tavalla kuin suomalaiset, he käyttävät housuja ja paitaa. He eivät poikkea valtaväestön miehistä. Naiset sen sijaan kokivat oman pukeutumisensa asiana, jota työnantajat eivät hyväksy. Somal naiset olivat sitä mieltä, että huiivin käyttö ei ole työnantajien mielestä suotavaa. Suurin osa naisista perusteli tätä kantaa kuulopuheella, mutta joillakin oli omia kokemuksia tästä. Yksi naisista kertoi hakeneensa useamman kerran töitä, pääasiassa kaupoista ja päiväkodeista. Hän oli ollut kolme kertaa työhaastatteluissa, joissa todettiin ettei häntä voida työllistää huiivinsa takia. Nainen kertoi seuraavaa:

"He sanoivat minulle työhaastattelussa, että huiivin käyttö on kielletty. Sanoi vain, että "ei, ei". Sitten minä menin pois. Mies ja nainen sama ajatus työnantajilla että laitetaan farkut".

Ei ollut myöskään epätavallista, että somalialaiset naiset sanoivat miesten olevan aktiivisempia ja rohkeampia työnhaussa naisia. Miehet liikkuvat enemmän ulkona ja tietävät miten yhteiskunta toimii. Naiset ovat kotona hoitamassa lapsia. Sitä paitsi monella miehellä oli koulutus ja työpaikka kotimaassaan, kun naisilla ei välttämättä ollut sama tilanne.

"Miehillä ei ole esteitä pukeutumisen kannalta. He ovat miehiä ja eivät ujostele hakemaan töitä kuin me naiset".

Muualta kuin Somaliasta tulleet naiset, edustivat enemmän mielipidettä, jonka mukaan naisten ja miesten työllistyminen on yhtä helppoa tai yhtä vaikeaa. Näiden naisten joukosta löytyi myös näkemys jonka mukaan miesten on vaikeampi saada töitä, siitä johtuen että naisten on helppo työllistyä esimerkiksi hoitoaloilla, missä on nykyään pula henkilökunnasta. Vastaavasti somalinainen, joka edusti vastakkaista mielipidettä naisten ja miesten työllistymistä, toi esille naisten vaikeudet saada töitä esim. rakennus- tai kuljetusalalta. Forsander & Alitolppa-Niitamon (2000, 69) mukaan sukupuoli vaikuttaa maahanmuuttajien työllistymiseen siten, että jo olemassa oleva sukupuolitettu rakenne työmarkkinoilla vaikuttaa keskeisesti maahanmuuttajien uravaihtoihin ja työllistymiseen. Tutkimuksessa käy ilmi, että esimerkiksi naispuolisen insinöörin vaikuttaisi olevan vaikeampi sijoittua tai edes hakeutua teollisuuteen tai muille "miesaloille" kuin miehen. Tämä tarkoittaa lähinnä sitä, että maahanmuuttajat sopeutuvat ammatillisesta taustastaan huolimatta suomalaisten työmarkkinoiden sukupuolitettuun rakenteeseen.

5.2. Työllistymisen esteitä

Kuten aikaisemmin mainittiin somalialaiset naiset kokivat heidän pukeutumisensa esteenä tai asiana, jota suomalaiset työnantajat eivät hyväksyisi. Monet toivat esille sen,

että työnantajat varmasti kuvittelevat naisten olevan vähemmän aktiivisia kuin miesten pukeutumisensa vuoksi.

"Mulla ei ole ongelma, kun käytän huivia. Käytän pientä huivia, mutta jos käyttää peittävää huntua ei saa työpaikkaa".

Naiset olettivat tulevansa syrjityiksi tai kohtaavansa rasismia suomalaisessa työelämässä ihonvärinsä vuoksi. Tämä oli yhteistä naisille. Marokosta tullut nainen poikkesi tässä tapauksessa koska hän totesi, että hänen kohdalla asia on vähän helpompi kun hän ei ole musta. Silti hän antoi useita esimerkkejä siitä miten häntä oli syrjitty edellisessä työpaikassaan. Somalinaiset vaikuttivat kuitenkin olevan enemmän huolissaan vaatetukseen liittyvistä ongelmista, kuin ihoväristä johtuvista vaikeuksista.

Naiset antoivat useita esimerkkejä rasistisista huomautuksista yhteiskunnassa, mutta joillakin oli tästä kokemuksia myös työelämässä. Kaikki, joilla oli tai oli ollut työpaikka jossain vaiheessa sanoivat tullessaan jollain tapaa syrjityiksi. Heitä olivat syrjineet työnantaja tai muut työntekijät.

"I'm scared of searching jobs. One time I heard that I can't get a job because I'm black. The only job you can get is a cleaning job". (Nainen Sierra Leonesta)

"Olin kouluavustaja mutta lähdin pois. Työkaverit kiusasivat, rasismi. Työkaverit sanoivat miksi sinulla on työpaikka kun on työttömiä suomalaisia. Piti tehdä ylimääräisiä töitä, jotka eivät kuuluneet sinulle. Naiset, jotka olivat lähes 50-vuotiaita olivat vaikeimpia". (Nainen Marokosta)

Kun pyysin naisia miettimään mitkä ovat muiden etnisten ryhmien maahanmuuttajanaisten mahdollisuudet työllistyä Suomessa, monet vastasivat etteivät tiedä eivätkä tunne heitä. Silti useat sanoivat olevansa varmoja siitä, että muiden maahanmuuttajanaisten tilanne on helpompi varsinkin siinä tapauksessa, jos olivat kotoisin jostain Euroopan maasta, missä ihmisten ulkonäkö ja kulttuuri muistuttaisi paljon suomalaisten. Tosin joukosta löytyi myös heitä, joiden mielestä suomalaiset työnantajat eivät hyväksyneet ulkomaalaisia työntekijöitä, olivat he sitten lähtöisin mistä tahansa.

"Jos olet virolainen, olet valkoinen. Et kohtaa ongelmiin. En tiedä. Kun olin suomen kielen kurssilla oli venäläisiä tyttöjä, jotka heti saivat töitä ja heillä on vielä töitä. Te olette samanlaisia, kulttuuri ja ulkonäkö lähellä. Meillä on kovempaa. Meidän miehet eivät estä meitä töihin vaan valtio!" (Nainen Somaliasta)

5.2.2. Työllistymiseen liittyviä pelkoja

Harva naisista toi esille konkreettisia työllistymiseen liittyviä pelkoja. Monet eivät tienneet mikä sellainen asia voisi olla, vaikka juuri samat naiset korostivat muiden kysymysten yhteydessä aspekteja syrjinnästä suomalaisten keskuudessa, jotka voisi yhdistää pelkoihin. Vain muutama nainen sanoi pelkäävänsä, ettei hänen työtoverinsa hyväksyisi häntä. Jotkut naiset vastasivat, etteivät antaisi kiusaamisen häiritä heitä jos kerran saisivat työpaikan. Huonopalkkaisuus huolestutti sen sijaan montaa naista.

Moni puhui tässä yhteydessä siitä miten maahanmuuttajia käytetään halpa-työvoimana Suomessa. Yhden naisen pelko oli tämä:

"Joskus mietin, että saisinko saman verran tai vähemmän palkkaa jos menisin töihin kuin nyt saamme etuuksia. Mietin, että silloin en olisi lasten kanssa niin paljon, että millä tavalla työteko hyödyttäisi". (Nainen Somaliasta)

5.2.3. Sopimattomat työpaikat

Naisilta kysyttiin onko olemassa sellaisia työpaikkoja, missä he eivät voisi ajatella työskentelevänsä tai jos on sellaisia töitä jotka eivät kiinnosta heitä. Vastaukset olivat somalinaisten kohdalla hyvin samankaltaiset. Työskentely paikoissa, jotka suoraan aiheuttavat ristiriitatilanteen heidän uskontonsa ja kulttuurinsa kanssa eivät olleet heille vaihtoehtoja. Tällaisia paikkoja olivat esimerkiksi ravintolat missä myydään alkoholia. Myöskään työskentely ruokakaupoissa, joissa myydään sianlihaa ei sopinut kaikille somalinaisille.

Monille naisille toinen vastenmielinen työ oli siivoustyö, joka selitettiin sillä että se on ainoa työ, mikä on tarjolla ulkomaalaisille olipa sitten heidän koulutuksensa mikä tahansa. Monet pitivät tätä alentavana asiana, mutta joukosta löytyi myös naisia jotka olisivat olleet valmiita siivoustyöhön. Siivoustyö on Brunen (1993) mukaan myös työ Ruotsissa, jota varsinkin monet korkeakoulutuksen saaneet paheksuvat. Maahanmuuttajat näkevät sen yhä uhkaavampana, jos heille ei tarjota muuta työtä joka vastaisi heidän koulutustasoaan.

6. Arki Suomessa

Haastattelulomakkeen viimeisessä osassa keskitytään naisten ystäviin, vapaa-ajan viettoon ja yleensä sopeutumiseen suomalaiseen yhteiskuntaan.

6.1. Ystävät ja naapurit

Yli puolella naisista oli suomalaisia ystäviä. Jotkut sanoivat suomalaisten ystävien kuitenkin olevan enemmän tuttavuuksia kuin hyviä ystäviä. Tilanne oli sama lasten kohdalla. Yli puolet naisista sanoi että lapsilla on suomalaisia ystäviä, mikä tietysti oli varsin luonnollista heille, jotka käyvät päiväkodissa tai koulussa.

Enemmistöllä naisista oli afrikkalaisia ystäviä. Somalialaisilla naisilla oli eniten ystäviä kotimaastaan, mutta joillakin heistä oli myös muualta Afrikasta tulleita ystäviä. Tilanne oli erilainen naisilla, jotka tulivat muualta kuin Somaliasta. Heillä vaikutti olevan paljon laajempi ystäväpiiri, heillä oli nimittäin ystäviä useasta Afrikan maasta. Luontevin selitys tähän lienee se, että muualta tulleita naisia on vielä varsin vähän pääkaupunkiseudulla, joten on vaikeaa kuvitella että naisilla olisi pelkästään omasta kotimaastaan tulleita ystäviä. Näillä naisilla oli myös enemmän suomalaisia ystäviä. Naisten afrikkalaiset ystävät oli suurimmalta osin kaikenikäisiä.

Puolet naisista kertoi tulevansa hyvin toimeen naapureidensa kanssa. Kolmasosa naisista ilmoitti, ettei tuntenut naapureitaan. Tässä tapauksessa oli tavallista, että naiset kertoivat vain tervehtivänsä naapureitaan kohdatessa. Joillakin oli myös ollut vaikeuksia naapureiden kanssa. Lapsia oli kiusattu tai he olivat saaneet kuulla rasistisia huomautuksia. Eräät naiset kertoivat tähän liittyen:

"Naapurit sekä hyviä että huonoja. Vanhat naiset ovat huonoja. Yksi vanha nainen on jatkuvasti ollut lapseni kimpussa pihalla. Teimme ilmoituksen lastensuojeluviranomaisille ja kiinteistöviranomaisille naisesta. Nyt hän on vähän rauhoittunut". (Nainen Somaliasta)

"Kyllä, naapurini ovat ystäviäni. Juttelen heidän kanssaan paljon. Asumme omakotitalossa. Olemme ainoat mustat. Tykkään suomalaisista, koska heillä ei ole ongelmia keskenään". (Nainen Tansaniasta)

Monet naisista sanoivat olevansa hieman pettyneitä siihen, ettei heillä ole lähempää kontaktia naapureihinsa. Heidän kotimaassaan on päinvastoin tapana seurustella naapureiden kanssa ja vastaanottaa uudet naapurit lämmöllä ja kunnioituksella.

6.2. Suomalaiset

"Suomalaiset eivät ole avoimia, ei tykkää ulkopuolisia. Suomalaiset ajattelevat, että ovat ylempiä. Ajattelevat, että afrikkalaisilla on huono koulutus. Silti en elä kuten jotkut suomalaiset naiset. Aina uusi mies, juopottelee..". (Nainen Somaliasta)

Naisten mielipiteissä suomalaisista oli havaittavissa yhtäläisyyksiä. Monet totesivat, että suomalaisista löytyy sekä hyviä että huonoja ihmisiä. Suomalaiset naiset vaikuttavat avoimilta, kun taas miehet ovat sulkeutuneita. Monet esittivät myös ihailunsa suomalaisia naisia kohtaan ja pitivät heitä miehiä voimakkaampina, kun he käyvät töissä ja hoitavat lapsia. Haastateltavat olivat selvästi enemmän tekemisissä suomalaisten naisten kanssa kuin miesten. Naisilla ilmeisesti oli myönteisempi kuva suomalaisista naisista, mutta ei ollut harvinaista että he olivat joutuneet rasismien kohteeksi juuri vanhempien suomalaisten naisten taholta.

"Kerran kaupassa nainen sanoi: iso vatsa tolla somalinaisella, syö meidän ruokaa meidän rahoilla, mene takaisin Somaliaan! Sanoin hänelle: menen takaisin Somaliaan kun tulee rauha älä kiusaa minua". (Nainen Somaliasta)

Joillakin somalinaisilla ei ollut muita tuttavuuksia suomalaisten keskuudessa, kuin viranomaiset, esim. sosiaalityöntekijä tai työvoimaneuvoja. Eräät naiset tunsivat tulleensa syrjityiksi joiltakin lääkäreiltä tai sosiaalityöntekijöiltä.

6.3. Vapaa-aika

Enemmistö naisista kertoi viettävänsä suurimman osan illoista ja viikonlopuista joko kotitöiden askareissa tai ystävien seurassa. Työttömät naiset jotka haaveilivat työpäikasta tai opiskelusta, ylenkatsoivat kysymystä: "miten he viettävät vapaa-aikaansa".

He kertoivat, ettei heillä työttömyytensä vuoksi juuri muutakaan ole. Äidit kuluttivat arkipäiviään enimmäkseen lapsia hoitamalla. He kertoivat heräävänsä varhain aamulla valmistaen lapsilleen aamiaisen, viemällä heidät sitten päiväkotiin tai kouluun, tekemällä päivän ostokset, siivoamalla ja valmistamalla päivän eri ateriat. Toisin sanoen monet viettävät päivänsä hyvin pitkälti lastensa tarpeiden mukaan. Omalla vapaa-ajallaan naiset katselevat televisiota, lueskelevat lehtiä, shoppailevat tai tapaavat ystäviä. Islamilaiset naiset käyvät viikonloppuisin moskeijassa.

Lapsettomilla naisilla oli selvästi enemmän harrastuksia esim. urheilun parissa. Yksi naisista harmitteli, ettei voinut ylläpitää harrastustaan mikä hänellä oli kotimaassaan, koska ei tiennyt miten hän voisi aloittaa sen täällä Suomessa tai hyväksyttäisiinkö hänet.

"Kotimaassa harrastin ping-pongia. Täällä en tiedä mihin menisin, en tiedä voinko mennä missä suomalaiset ovat. Jos joku auttaisi niin..". (Nainen Somaliasta)

6.4. Syrjäytymistä ja sopeutumista

"En ole mun maassa. Suomalaiset ovat mansikka ja minä olen mustikka"

Näin nainen Somaliasta kuvailee sopeutumistaan Suomeen, vaikka olikin sitä mieltä että häntä on yleensä kohdeltu hyvin täällä. Sää ja talvi Suomessa eivät miellyttäneet suurinta osaa naisista. Monet muistelivat alkuaikojaa, kuinka hirvittävänä he pitivät pitkään kestäväää pimeää ja kylmää aikaa. Vaikeimpina asioina suomalaisessa yhteiskunnassa naiset pitivät kulttuurieroa, työttömyyttä ja byrokratiaa. Suomalaisten sulkeutuneisuus oli myös monille vaikea asia. Moni oli varsinkin alussa kuvitellut suomalaisten olevan vihaisia, kun he eivät juuri puhuneet mitään.

Melkein kaikki naiset olivat joutuneet rasismien kohteiksi. Tavallista oli, että juopuneet miehet kaduilla tai julkisissa kulkuvälineissä olivat huutaneet tai ahdistelleet naisia heidän etnisen taustansa vuoksi. Monet sanoivat, etteivät välittäneet tästä kun tiesivät heidän olevan päihtyneitä.

Tutkimuksen somalialaiset naiset noudattivat kaikki uskonnollista ja kulttuurista perinnettään. Tämä näkyi heidän pukeutumisessaan, mutta se tuli myös esille heidän oman kertomansa perusteella. Olisi tietysti edustavuuden kannalta ollut suotavaa ottaa myös mukaan somalinaisia, jotka eivät ehkä niinkään uskollisesti eläisi somalialaisten traditioiden mukaan. Toisaalta muiden afrikkalaisten naisten joukosta löytyi länsimaalaiset arvot omaavia henkilöitä. Anne Alitolppa-Niitamon tutkimuksessa (1994) somalipakolaisista Helsingissä ja heidän sosiaalisista verkostoistaan käy ilmi, että somalilaisten elinpiiri rajoittui useimmiten asuinalueeseen. He olivat miehiä enemmän riippuvaisia sen tarjoamista ihmissuhteista. Varsinkin pienten lasten äidit eivät ehtineet tavata muita ihmisiä. Tutkimuksessa oli myös somalinaisia, jotka olivat omaksuneet länsimaalaisen elämäntavan. Naiset eivät juuri välittäneet uskonnollisista normeista ja nauttivat vapaudestaan. Silti uusi elämä ei ollut mutkatonta, koska naiset eivät olleet täysin tottuneita yksin elämiseen. Tilanne aiheutti naisille ristiriidan. Alitolppa-Niitamon mukaan naimaton, uskovainen somalinainen on kaikkein yksinäisin ja eristäytynein.

Myös tässä tutkimuksessa kohtasin sen, että somalinaiset olivat aika eristyksistä muusta yhteiskunnasta. Selitys tähän on pääasiallisesti lasten hoidon viemä aika, mutta myös puuttuvat kontaktit valtaväestöön. Harvalla naisella oli suomalaisia ystäviä, jos edes tuttavია. Yksi nainen vaikutti olevan enemmän eristyksissä kuin kukaan muu haastateltavistani. Hän oli nuori ja asui yksin. Hänen miehensä ja sukulaisensa asuivat kotimaassaan. Hän kertoi, ettei hänellä ollut somalialaisia eikä suomalaisia ystäviä. Hänellä ei ollut myöskään töitä tai opiskelupaikkaa. Nainen vaikutti hyvin turhautuneelta ja ahdistuneelta.

7. Tulevaisuus

7.1. Paluu kotimaahan

Kaikki somalinaiset halusivat muuttaa pois Suomesta, kun vain tilanne sallii. Suurin osa heistä halusi ehdottomasti muuttaa takaisin kotimaahansa. Yksi naisista sanoi mielellään muuttavansa johonkin arabimaahan sen jälkeen, kun hänen miehensä on valmistunut lääkäriksi. Hän ei voinut kuvitella asuvansa Suomessa, koska ei pitänyt Suomea hyvänä maana lapsilleen. Naisten kova halu palata kotimaahansa oli yllättävää, kun ottaa huomioon että suurin osa heistä oli asunut Suomessa melkein kymmenen vuotta. Myös valtaosa muista afrikkalaisista naisista halusi palata kotimaihinsa, mutta he eivät suhtautuneet asiaan yhtä kiihkeästi kuin somalinaiset. Pari naista halusi jäädä Suomeen ja vain lomillaan käydä kotimaassaan.

7.2. Toiveet elämästä Suomessa

Naiset toivoivat muuttavansa takaisin kotimaahansa tulevaisuudessa, mutta heillä oli myös odotuksia elämästä täällä Suomessa. Toiveet liittyivät selkeästi menestymiseen työelämässä. Tavoitteena oli sekä oman että perheen itsenäisen paikan saavuttaminen suomalaisessa yhteiskunnassa. Oman elämän hallintaan sisältyi myös toiveet suomen kansalaisuudesta ja vankasta taloudellisesta turvasta. Kysyin viimeiseksi haastateltavilta jos he mahdollisesti halusivat lisätä jotain heille tärkeää, mistä emme vielä olleet puhuneet. Useimmat somalinaiset vastasivat toistamiseen tähän, että toivoivat viranomaisten järjestävän maahanmuuttajajärjestelmän koulutusmahdollisuuksia ja että otettaisiin huomioon äidit, joilla on pieniä lapsia.

Moni ilmaisi huolensa siitä, mitä vaikutteita lapset ja nuoret saavat suomalaisilta. Joillakin naisilla oli kokemusta tästä, että lapset halusivat elää niin kuin heidän suomalaiset ystävänsä, eivätkä hyväksyneet vanhempien asettamia rajoituksia. Yksi naisista sanoi elämän sujuneen huoletta Suomessa, kunnes lapset tulivat murrosikänsä. Nainen koki tilanteen ristiriitaisena, sillä lapset vastustivat häntä. Nainen kertoi, että hän ei ikinä olisi voinut vastustaa vanhempiaan. Toisella naisella oli kokemuksia serkusta, joka ei enää elänyt niin kuin somalialainen. Muun muassa tästä syystä hän ei voinut ajatella jäävänsä Suomeen pysyvästi.

"--- Täällä ei voi pitää omaa kulttuuria tai uskontoa. Emme haluaisi muuttaa Etiopiaan, koska siellä ei ole rauhallista. Siellä ei haluta muslimeja. Täällä on se, että kaverit ovat niin erilaisia niin tulee ristiriitoja vanhempien kanssa".
(Nainen Somaliasta)

Catharina Visapään (1997) tutkimuksessa somalinuorista Helsingin-seudulla selviää vastaavasti, että aikuiset somalialaiset olivat huolissaan nuorten tulevaisuudesta ja työllistymisestä Suomessa mm. sen takia ettei heillä aina ole sopivia roolikuvia. Usein nuorten vanhemmat olivat työttömiä ja saivat sosiaaliavustuksia, eivätkä juuri nähneet muuta vaihtoehtoa toimeentulossaan. Tämän lisäksi monet pitivät suomalaista yhteiskuntaa liian individualistisena. Myös suomalaista nuorisokulttuuria pidettiin uhkaavana tekijänä somalinuorten kehityksessä.

8. Johtopäätöksiä ja ehdotuksia

Pääkaupunkiseudun maahanmuuttajanaaisista ei löydy juuri mitään tilastoja jotka käsitelisivät nimenomaan heidän tilannettaan. Tämä selittyy osittain sillä, ettei Suomessa ole niin paljon maahanmuuttajia, että voitaisiin tehdä julkisia tilastoja kaikista etnisistä ryhmistä rikkomatta useiden henkilöiden intymiteettisuoja. Toinen selitys lienee myös tutkimusten tähän asti asettama vähäinen tarve eri tilastoista.

Ruotsissa ulkomailla syntyneiden osuus ruotsalaisista on noin 10 % (n. 950,000), kun vastaava luku Suomessa on vain 1,7 %. Silti Åsa Hammarin (1998) mukaan Ruotsista löytyvä tilastotieto maahanmuuttajanaisten tilanteesta on erittäin vähäinen. Hammarin mielestä ruotsalaisten viranomaisten pitäisi tehdä sukupuolierottelu tilastoissa näkyvämmäksi, koska maahanmuuttajanaisten ja -miesten tilanteessa voi olla hyvinkin paljon erilaisia tarpeita.

Tämän tutkimuksen naisten taustat ovat hyvin erilaiset ja he edustavat eri etnisiä ryhmiä. Naisilla on tästä johtuen erilaiset opiskeluun ja työelämään liittyvät tarpeet. Naiset toivat esille opiskelun ja ammatin saamisen tärkeyden, mutta monet valittivat etteivät tienneet mitä opiskelumahdollisuuksia on tarjolla.

Helsingin ja Espoon kotouttamisohjelmissa käy ilmi, että kielikurssien tarjonta on liian vähäinen aikuisille maahanmuuttajille. On huomattu, että kurseista on suuri kysyntä. Naiset vaativat myös vähän erilaista huomiota. On hyvin yleistä että monilla on pieniä lapsia hoidettavanaan, mikä vaikeuttaa heidän osallistumistaan kurseille. Espoon kotouttamisohjelmassa painotetaan sen tärkeyttä, että kotiäideille lisätään kurssi-tarjontaa ja että lastenhoitoa kehitetään, jotta äidit pääsevät mukaan. Naisille voisi perustaa hitaasti etenevän suomen kielen kurssin, jossa heillä olisi myös mahdollisuus toiminnalliseen opiskeluun, kuten ruoanlaittoon ja ompeluun. Tämä voisi olla ensiaskel opiskeluun luku- ja kirjoitustaidottomille naisille.

Toisaalta, pitäisi myös panostaa naisten eri tarpeisiin. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteessa 1998:6³ todetaan, että kurssitarjonta on liian kapeaa ja yksipuolista erityisesti naisille. Eri viranomaisten yhteistyö on tärkeää, jotta naiset löytäisivät heille sopivan kurssin. Koulutetut naiset eivät välttämättä tarvitse ompelu- tai ruoanlaittokursseja, vaan riittävää kielikoulutusta ja ammatillista ohjausta. Sama pätee mielestäni myös hyvin nuoriin naisiin, joilla on edellytykset hyvällä opastuksella päästä työelämään kiinni. Toinen tärkeä asia on ottaa huomioon, ettei sen kaltaiset kurssit voi olla ainoa vaihtoehto, henkilön koulutustasosta riippumatta.

Koistisen (1997) tutkimus Turun seudun maahanmuuttajien työvoimapalvelut ja työllistyminen vuosina 1994 - 1996 osoittaa, että maahanmuuttajat, joilla on hyvin erilaisia lähtökohtia voivat sijoittua työmarkkinoille. Erityistä huomiota tulisi kuitenkin kiinnittää suurimassa syrjäytymisvaarassa oleviin ryhmiin. **Tämä tutkimus osoitti, että pienten lasten äidit ovat syrjäytyneimpiä muusta yhteiskunnasta. Tämä johduu pääasiallisesti siitä, ettei naisilla ole aikaa selvittää mitä vaihtoehtoja heille olisi tarjolla työelämässä ja koulumaailmassa.**

Ruotsalaisen Integrationsverketin raportin 1999:4 mukaan somalinaiset olivat sitä mieltä, ettei heillä ole mahdollisuutta käyttää somaliyhdistysten tiloja samalla tavalla kuin miesten. Suurin osa naisista halusi perustaa naisille tarkoitettuja järjestöjä, jotta voisivat auttaa ja tukea toisiaan. Oma tila toimisi kohtaustilana naisille, jossa heillä olisi mahdollisuus järjestää lapsille hoitoa, kun he itse opiskelevat ruotsia tai auttavat toisiaan esim. viranomaisiin liittyvissä asioissa. Raportissa selviää myös, että somalinaiset pitävät usein ruotsinkielen opetusta puutteellisena pienten lasten äideille ja haluaisivat viranomaisten tekemän enemmän tämän asian eteen. Ruotsissa onnistuneimmat tulokset on saatu, kun lapsille on järjestetty hoitoa samoissa tiloissa missä äidit opiskelevat. Naiset ovat pitäneet tätä hyvin mielekkäänä ratkaisuna ja monet ovat saaneet rohkaisua jatkamaan opintojaan. Alueellinen ryhmätoiminta voisi myös olla vartenotettava vaihtoehto naisille.

Kaikella on silti aina toinen puolensa. Erilliset kurssitilat ovat osoittautuneet hyväksi ratkaisuksi myös täällä Suomessa. Toisaalta ei ole mahdollon ajatus, että naiset eristäytyvät vain naisille tarkoitettujen kurssien johdosta "miehisestä" maailmasta. Vaikka naisten itsetunto opiskelun myötä kasvaa, interaktion puute miehiin voi tulevaisuudessa aiheuttaa sopeutumisvaikeuksia. Varsinkin kun ottaa huomioon nuoret alle 25-vuotiaat naiset, joilla on potentiaalia päästä työelämään. Ainoastaan naisille suunnatut kurssit voivat estää naisia tottumasta suomalaisen työelämään, jossa naiset ja miehet työskentelevät rinnakkain. Tutkimuksessa kävi ilmi, että varsinkin somalinaisten suosituimmat alat olivat sairaan- ja lastenhoitotyö. Naisia tulisi kannustaa löytämään vaihtoehtoja myös muilta aloilta, jotka työllistävät naisia ja miehiä tasapuolisemmin.

Naisille pitäisi järjestää myös ATK-opetusta, josta he saisivat tarvittavat perustiedot jota tänä päivänä edellytetään suurimmassa osassa työpaikoista. **Suunniteltaessa maahanmuuttajanaishille koulutusohjelmia pitäisi yhteistyössä käyttää työssäkäyvien ja koulutettujen maahanmuuttajanaisten omia kokemuksia siitä miten kanavia työelämään löytyisi myös muille naisille.**

³ Moniste perustuu somalialaisten ja viranomaisten kesken pidettyyn neuvottelupäivään 9.9.1997. "Yhteen hiileen"

Naisten kiinnostus yrittäjyyttä kohtaan on myös aspekti, johon mielestäni kannattaisi keskittää enemmän huomiota. **Naisten omaan kulttuuriperimään perustuvat tiedot ja taidot pitäisi nähdä voimavaroina. Niiden avulla naisten olisi mahdollista löytää itselleen paikka työelämässä.** Ålundin (1992) mukaan valtaväestön kehittämät ongelmaideologiat ja usein harhauttavat stereotyyppit, joiden mukaan maahanmuuttajanaiset ovat kulttuurinsa uhreja, johtaa siihen etteivät naiset kykene näkemään omia resurssejaan tai osaamistaan. Eri viranomaisten järjestämä konsultointi ja arviointi yrityksen alkuaikoina auttaisi monia maahanmuuttajia pärjäämään verojen ja maksujen viidakossa. Yrittäjyyskurssien jälkeenkin tulisi olla saatavilla nimenomaan maahanmuuttajille tarkoitettua neuvontaa.

Lähteet

Alitolppa-Niitamo, A. (1994): *Somalipakolaiset Helsingissä*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 1994:10. Painatuskeskus. Helsinki.

Brune, Y. (1993): *Invandrare i svenskt arbetsliv*. Statens invandrarverk. Tranås.

Ekholm, E. (1994): *Syrjäytyä vai selviytyä – pakolaisten elämää Suomessa*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 1994:9. Painatuskeskus. Helsinki.

Espoon maahanmuuttajien kotouttamisohjelma (2000).

Integrationsverkets rapportserie 1999:4. *Delaktighet för integration – att stimulera integrationsprocessen för somalisktalande i Sverige*. Rapport till regeringen av Integrationsverkets regeringsuppdrag. Norrköping.

Forsander, A. & Alitolppa-Niitamo, A. (2000): *Maahanmuuttajien työllistyminen ja työhallinto – keitä, miten ja minne*. Työhallinnon julkaisu nro 242. Työministeriö: Helsinki.

Hammar, Å. (1998): *I främmande land*. Om lojalitet, heder, arbetslöshet och självrespekt. Federativs förlag. Stockholm.

Hannemann, N. (1999): *The System of Education in Somalia*. Danish Refugee Council. Copenhagen.

Helsingin kaupunginkanslian julkaisusarja A3/1999. *Maahanmuuttajien kotouttamisohjelma* (1999): Helsinki.

Jaakkola, M. (1999), *Maahanmuutto ja etniset asenteet*. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin 1987-1999, Työpoliittinen tutkimus 213. Edita. Helsinki.

Joronen, T. et al (2000): *Maahanmuuttajien yrittäjyys Helsingin seudulla*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2000:2. Helsinki.

Joronen, T. (1997): *"Afrikkalaisten maahanmuuttajien työllistymispolut"* Schulman, H. & Kanninen, V. (toim.) *Sovussa vai syrjässä?* Ulkomaalaisten integroituminen Helsinkiin. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki. 59-92.

Koistinen, L. (1997): *Polkuja perille*. Turun seudun maahanmuuttajien työvoimapalvelut ja työllistyminen 1994 - 1996. Työhallinnon julkaisu nro 175. Työministeriö: Helsinki.

Monitori 2/2000, Maahanmuutto-osasto, Työministeriö, Edita. Helsinki.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen monisteita 1998:6. Somalialaisten ja viranomaisten neuvottelupäivä 9.9.1997. *Yhteen hiileen*. Ulkomaalaisvaltuutetun toimisto. Helsinki.

Visapää, C. (1997): *Somaliska ungdomars livssituation i Helsingforsregionen*. En intervjuundersökning med 30 somaliska ungdomar. Forskningsinstitutet. SSKH Meddelanden Nr 49. Helsingfors.

Ålund, A. (1992): *"Marta och Mira: en diskussion om etnocentrism speglad i två invandrarkvinnors arbetslivskarriärer"* *Invandrade kvinnor i Norden – en projektrapport*. Köpenhamn: Nordiske Seminar- og Arbejdsrapporter 1992:510, 31-55.

Tilastot

Tilastokeskus. Väestö 1999:9. Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 1998. Foreigners and international migration 1998.

TE-keskuksen työnvälitystilastot: 1999 ulkomaalaiset työnhakijat kansalaisuuden mukaan.

Helsingin väestö vuodenvaihteessa 1998/99 ja väestömuutokset vuonna 1998. Helsingin kaupungin tietokeskus. 1999:8. Helsinki.

Väestörekisterikeskuksen tilastot ulkomaalaisista Helsingissä, Espoossa, Vantaalla ja Kauniaisissa 30.9.1999.

LIITTEET

Liite 1

1. Afrikkalaiset naiset Helsingissä vuoden vaihteessa 1998/99⁴

1.1. Afrikkalaisten naisten kansalaisuus ja syntymäpaikka

Kansalaisuus Maanosa Maa	Afrikan maiden kansalaiset Naiset yhteensä	Afrikan maissa syntyneet naiset	Suomessa syntyneet Afrikan maiden kansalaiset Naiset yhteensä
Afrikka	1592	1169	423
Pohjois-Afrikka	105	91	14
Algeria	13	11	2
Libya	7	5	2
Marokko	39	38	1
Sudan	16	11	5
Tunisia	7	7	-
Egypti	23	19	4
Länsi-Afrikka	67	52	15
Gambia	3	3	-
Ghana	32	27	5
Guinea	-	-	-
Liberia	1	1	-
Mali	-	-	-
Niger	3	1	2
Nigeria	23	15	8
Norsunluurannikko	4	4	-
Senegal	-	-	-
Sierra Leone	-	-	-
Togo	-	-	-
Burkina Faso	-	-	-
Guinea-Bissau	-	-	-
Kap Verde	1	1	-
Keski-Afrikka	104	74	30
Kamerun	-	-	-
Keski-Afrikka	-	-	-
Kongo	-	-	-
Kongon Dem. Tas.	89	63	26
Tshad	-	-	-
Angola	15	11	4

⁴ Helsingin väestö vuodenvaihteessa 1998/99 ja väestönmuutokset vuonna 1998: Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoja 1999:8, s. 117-118. Tilasto tehty taulu 12 B mukaan.

Itä-Afrikka	1292	930	362
Etiopia	72	52	20
Kenia	5	5	-
Madagaskar	1	1	-
Mauritius	2	2	-
Zimbabwe	1	1	-
Ruanda	1	1	-
Sambia	3	3	-
Somalia	1190	848	342
Tansania	8	8	-
Uganda	5	5	-
Mosambik	1	1	-
Eritrea	3	3	-
<i>Etelä-Afrikka</i>	24	22	2
Etelä-Afrikka	13	12	1
Namibia	11	10	1

1.2. Afrikkalaiset naiset kansalaisuuden ja syntymämaan mukaan⁵

Maanosa Maa	Afrikkalais- taustaiset Naiset	Afrikan mai- den kansalaiset Naiset	Afrikan maissa syntyneet Suomen kansalaiset Naiset
Afrikka	1734	1592	142
Pohjois-Afrikka	139	105	34
Algeria	24	13	11
Libya	8	7	1
Marokko	51	39	12
Sudan	17	16	1
Tunisia	12	7	5
Egypti	27	23	4
Länsi-Afrikka	80	67	13
Gambia	3	3	-
Ghana	36	32	4
Niger	4	3	1
Nigeria	28	23	5
Norsunluurannikko	4	4	-
Guinea	-	-	-
Liberia	1	1	-
Mali	-	-	-
Senegal	2	-	2

⁵ Helsingin väestö vuodenvaihteessa 1998/99 ja väestönmuutokset vuonna 1998: Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoja 1999:8, s. 114-115. Tilasto tehty taulu 12 A mukaan.

Sierra Leone	-	-	-
Togo	-	-	-
Burkina Faso	-	-	-
Guinea-Bissau	-	-	-
Kap Verde	2	1	1
Keski-Afrikka	105	104	1
Kamerun	-	-	-
Keski-Afrikka	-	-	-
Kongo	1	-	1
Kongon Dem. Tas.	89	89	-
Tshad	-	-	-
Angola	15	15	-
Itä-Afrikka	1373	1292	81
Burundi	-	-	-
Etiopia	95	72	23
Kenia	9	5	4
Madagaskar	1	1	-
Mauritius	3	2	1
Zimbabwe	4	1	3
Ruanda	2	1	1
Sambia	5	3	2
Somalia	1227	1190	37
Tansania	17	8	9
Uganda	5	5	-
Mosambik	2	1	1
Eritrea	3	3	-
<i>Etelä-Afrikka</i>	36	24	12
Etelä-Afrikka	25	13	12
Swazimaa	-	-	-
Namibia	11	11	-
Erittelemätön Afrikka	1	-	1

1.3. Afrikkalaiset naiset iän mukaan suurpiireittäin vuodenvaihteessa 1998/99⁶

Suurpiiri	Yhteensä	Ikä 0-6	7-15	16- 24	25- 29	30- 44	45- 64	65- 74	75 +
Koko Helsinki	1592	449	235	302	224	331	46	4	1
Eteläinen	82	16	9	12	16	26	3	-	-
Läntinen	318	98	33	56	48	76	6	1	-
Keskinen	187	45	28	42	31	34	6	1	-
Pohjoinen	60	16	9	15	5	12	3	-	-
Koillinen	230	62	35	52	31	43	7	-	-
Kaakkoinen	144	48	26	23	15	25	5	1	1
Itäinen	465	148	77	80	60	84	15	1	-
Muut	106	16	18	22	18	31	1	-	-

⁶ Helsingin väestö vuodenvaihteessa 1998/99 ja väestönmuutokset vuonna 1998: Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoja 1999:8, s. 126-128. Tilasto tehty taulu 13 C mukaan.

2. Vantaalla asuvat afrikkalaiset naiset⁷

Afrikan valtio, jonka kansalainen	Naiset yhteensä
Algeria	5
Angola	16
Djibouti	1
Egypti	1
Etelä-Afrikka	-
Etiopia	11
Gambia	-
Ghana	13
Kamerun	-
Kenia	3
Kongon Dem. Tas.	19
Liberia	-
Marokko	17
Niger	1
Nigeria	-
Norsunluurannikko	2
Sambia	2
Sierra Leone	-
Somalia	435
Sudan	1
Tansania	6
Tunisia	-
Yhteensä	533

⁷ Väestökisterikeskuksen tilasto 30.9.1999

3. Essoossa asuvat afrikkalaiset naiset⁸

Afrikan valtio, jonka kansalainen	Naiset yhteensä
Algeria	1
Angola	6
Benin	-
Egypti	1
Etelä-Afrikka	3
Etiopia	6
Gambia	-
Ghana	1
Kamerun	-
Kenia	10
Kongon Dem. Tas.	9
Liberia	1
Libya	7
Marokko	4
Mauritius	-
Nigeria	2
Norsunluurannikko	-
Ruanda	-
Sambia	3
Senegal	-
Sierra Leone	6
Somalia	266
Sudan	3
Tansania	7
Tunisia	4
Uganda	1
Zimbabwe	1
Yhteensä	342

⁸ Väestökisterikeskuksen tilastot 30.9.1999

4. Pääkaupunkiseudulla asuvat afrikkalaiset naiset yhteensä

Kaupunki	Afrikkalaisia naisia yhteensä	Joista somalialaisia naisia
Helsinki	1592	1190
Espoo	342	266
Vantaa	533	435
Kauniainen	1	-
Yhteensä	2468	1891

Taulukkojen perusteella kaikissa kaupungeissa pääkaupunkiseudulla suurin etninen ryhmä afrikkalaisista naisista muodostuu somalialaisista. Pääkaupunkiseudulla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa Espoo, Helsinki ja Vantaa. Kauniainen kuuluu yleensä alueeseen, mutta tilastot osoittavat ettei siellä juurikaan asu afrikkalaisia.

Tilastot on tehty poimimalla naiset erikseen miehistä. Mitään valmiita tilastoja naisista ei löytynyt, mikä ehkä selittyy naisten pienestä väkiluvusta. Eniten afrikkalaisia naisia asuu Helsingissä, jossa muutkin maahanmuuttaja- ja ulkomaalaisryhmät ovat parhaiten edustettuina koko maata ajatellen. Kun muut etniset ryhmät ovat määrältään varsin pienet katsottiin, ettei niitä kannata taulukoida suurusluokan mukaan erojen ollessa niiden kohdalla niin olemattomat.

Kun ryhmittää Afrikan mantereen eri maa-alueisiin kuten Pohjois-Afrikkaan, Länsi-Afrikkaan, Keski-Afrikkaan, Itä-Afrikkaan ja Etelä-Afrikkaan huomaa, että Itä-Afrikasta on tullut eniten afrikkalaisia pääkaupunkiseudulle. Tämä johtuu siitä, että Somalia kuuluu siihen maanosaan.

Seuraavaksi luetellaan ne Afrikan maat, joista on muuttanut afrikkalaisia pääkaupunkiseudulle. Suluissa on naiset yhteensä. Viisi suurinta ryhmää on alleviivattu. Tämän lisäksi on erikseen lueteltu ne maat, jotka kuuluvat manneralueisiin mutta joista ei ole muuttanut afrikkalaisia naisia pääkaupunkiseudulle.

Pohjois-Afrikka: *Algeria* (19), *Egypti* (25), *Libya* (14), *Marokko* (50), *Sudan* (20) ja *Tunisia* (11).

Länsi-Afrikka: *Gambia* (3), *Ghana* (46), *Kap Verde* (1), *Liberia* (2), *Niger* (4), *Nigeria* (25), *Norsunluurannikko* (6) ja *Sierra Leone* (6). Muut maat: *Benin*, *Burkina Faso*, *Guinea*, *Guinea-Bissau*, *Länsi-Sahara*, *Mali*, *Mauritania*, *Senegal* ja *Togo*.

Keski-Afrikka: *Angola* (37), *Kongon Demokraattinen Tasavalta* (117). Muut maat: *Gabon*, *Kamerun*, *Keski-Afrikka*, *Kongo*, *Päiväntasaajan Guinea*, *Tshad* ja *São Tomé and Príncipe*.

Itä-Afrikka: *Djibouti* (1), *Eritrea* (3), *Etiopia* (89), *Kenia* (18), *Madagaskar* (1), *Mauritius* (2), *Mosambik* (1), *Ruanda* (1), *Sambia* (8), *Somalia* (1891), *Tansania* (15), *Uganda* (6) ja *Zimbabwe* (2). Muut maat: *Burundi*, *Komorit*, *Malawi* ja *Seychellit*.

Etelä-Afrikka: *Etelä-Afrikka* (16) ja *Namibia* (11). Muut maat: *Botswana*, *Lesotho* ja *Swazimaa*.

5. Afrikkalaiset työnhakijat Uudellamaalla kansalaisuuden mukaan⁹

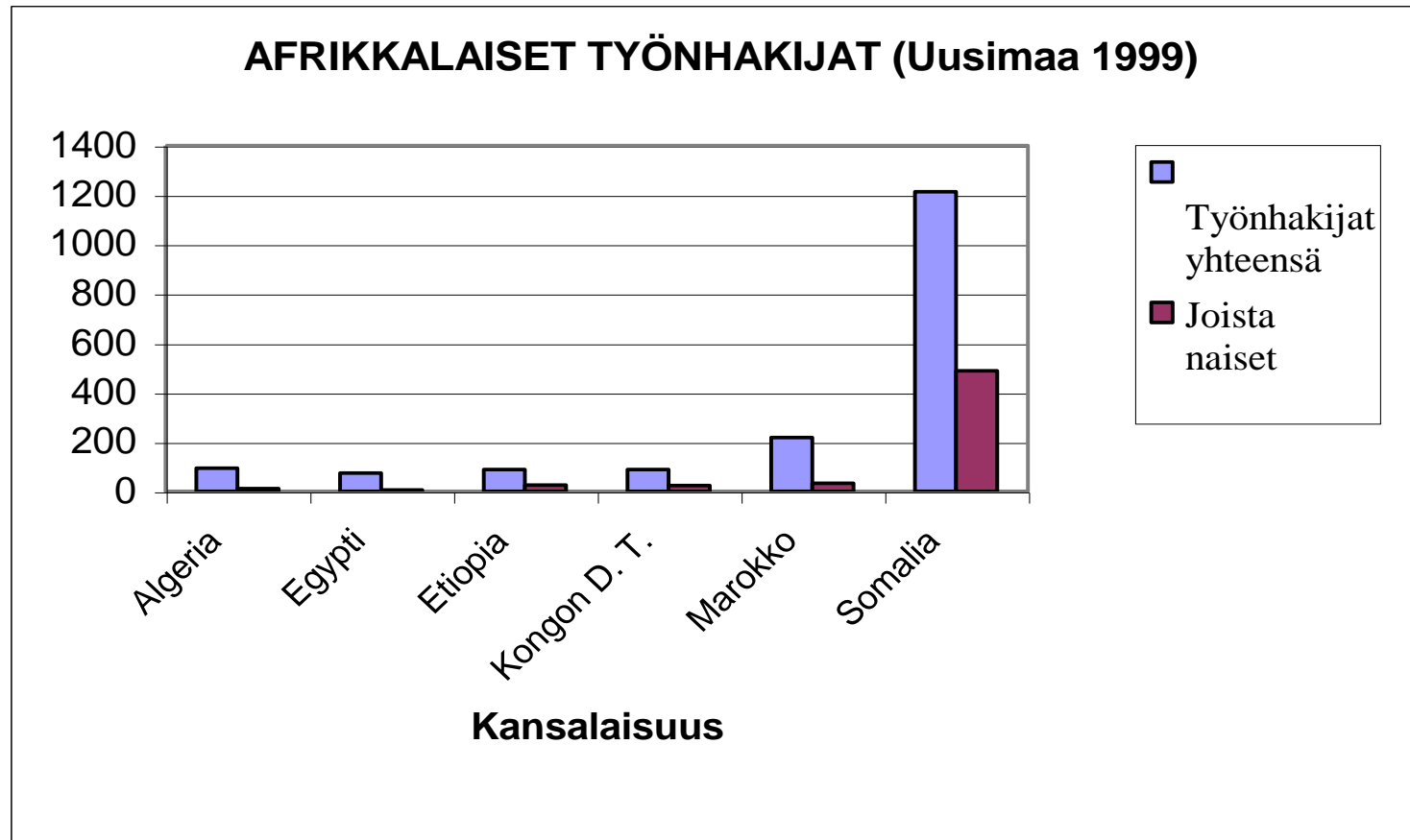
Kansalaisuus	Työnhakijat /kk	Joista työttömät	Kuukauden lopussa	Joista työttömät	Yli vuoden työttömät
Algeria	69	41	65	38	9
Angola	30	22	26	19	0
Benin	1	1	1	1	0
Egypti	58	39	55	37	9
Eritrea	4	3	4	3	1
Etelä-Afrikka	4	3	4	3	1
Etiopia	45	29	43	27	3
Etiopia	16	9	14	6	2
Gambia	42	28	38	25	6
Ghana	27	18	24	17	2
Guinea	2	1	2	1	0
Kamerun	1	1	1	1	1
Kenia	12	7	11	6	0
Kongo	10	8	10	8	0
Kongon D. T.	67	44	62	39	8
Liberia	7	3	6	2	0
Libya	36	26	35	23	6
Marokko	152	107	142	100	23
Mauritius	1	1	1	1	0
Mosambik	2	2	2	2	0
Niger	1	1	1	1	0
Nigeria	34	27	32	25	5
Norsunluurannikko	5	3	3	2	0
Ruanda	1	1	1	1	0
Sambia	7	5	7	5	0
Senegal	8	6	8	6	0
Sierra Leone	6	2	5	1	0
Somalia	880	642	830	593	90
Sudan	7	6	6	5	3
Tansania	9	6	9	5	1
Togo	1	1	1	1	0
Tunisia	43	23	40	22	5
Uganda	2	1	2	1	0
Zimbabwe	3	2	3	2	1
Yhteensä	1593	1119	1494	1029	176

⁹ Työnvälitystilasto, kuukausikertomus joulukuun 1999 (taulu 21). Ulkomaalaiset työnhakijat kansalaisuuden mukaan. TE-keskus Uusimaa.

6. Afrikkalaiset työnhakijat Uudellamaalla kansalaisuuden, sukupuolen ja iän mukaan¹⁰

Kansalaisuus	Työnhakijat yhteensä	Joista naiset	15-24-vuotiaat	25-44-vuotiaat	Yli 44-vuotiaat	Työttömänä olleet	Työnhaun päättäneet yhteensä	Välitetty työhön	Aloittanut työvoimakoulutuksen
Algeria	94	11	7	79	8	83	52	0	26
Angola	43	13	2	33	8	38	36	1	14
Benin	1	0	0	0	1	1	1	0	0
Egypti	73	5	1	58	14	60	44	0	18
Eritrea	6	4	0	4	2	6	5	0	4
Etelä-Afrikka	6	3	0	4	2	5	4	0	1
Etiopia	89	25	10	65	14	84	57	5	22
Gambia	57	3	0	49	8	50	38	2	10
Ghana	39	9	4	24	11	33	27	0	10
Guinea	4	0	0	3	1	2	3	0	1
Kamerun	2	0	0	1	1	1	1	0	0
Kenia	17	9	4	10	3	15	12	0	4
Keski-Afrikka	1	0	0	1	0	1	1	0	0
Kongo	13	6	1	10	2	12	10	0	6
Kongon D. T.	89	24	3	69	17	83	59	0	23
Liberia	9	0	0	7	2	9	8	0	3
Libya	5	2	0	1	4	5	1	0	3
Marokko	217	32	18	187	12	193	144	6	64
Mauritius	3	2	0	2	1	3	2	0	1
Mosambik	2	2	0	2	0	2	0	0	0
Niger	2	0	1	1	0	1	1	0	0
Nigeria	55	4	1	43	11	45	44	0	3
Norsunluurannikko	8	0	0	7	1	5	5	0	0
Ruanda	2	1	1	0	1	1	2	0	0
Sambia	7	4	2	3	2	7	3	0	5
Senegal	10	0	0	7	3	10	15	0	2
Sierra Leone	9	3	0	7	2	8	8	0	1
Somalia	1212	488	308	701	203	1113	942	9	395
Sudan	8	3	0	6	2	7	3	0	1
Tansania	12	6	3	8	1	9	9	0	3
Togo	2	0	0	2	0	2	1	0	0
Tsad	2	0	0	2	0	2	0	0	0
Tunisia	62	6	4	52	6	48	39	2	16
Uganda	3	3	0	3	0	3	3	0	0
Zimbabwe	4	0	0	3	1	3	1	0	2
Yhteensä	2168	668	370	1454	344	1950	1581	25	638

¹⁰ Työväilytilasto, THV15, (taulu 15), TE-keskus: Uusimaa, 1999.

Haastattelulomake

Liite 2

Taustatiedot

1. a) alkuperämaa
b) kansalaisuus tänään
c) etninen ryhmä

2. Asuitko
a) maaseudulla
b) kaupungissa
c) sekä maaseudulla että kaupungissa kotimaassasi?

3. Äidinkieli _____

4. Ikä _____ vuotta

a) 19-24 vuotta
b) 25-29 vuotta
c) 30-34 vuotta
d) 35-39 vuotta
e) 40-

5. Siviilisääty

a) Oletko naimisissa? Kyllä/Ei
b) Minkä ikäisenä menit naimisiin? _____ vuotta
c) Mikä on miehesi alkuperäismaa/kotimaa? _____
d) Jos et ole naimisissa, niin elätkö avoliitossa? Kyllä/Ei
e) Muu _____

6. Minä vuonna tulit Suomeen? _____
7. Miten tulit Suomeen?
8. Kenen kanssa tulit Suomeen?
- a) yksin
 - b) mieheni kanssa
 - c) mieheni ja lasteni kanssa
 - d) lasteni kanssa
 - e) sukulaiseni kanssa
 - f) muu _____
9. Onko sinulla lapsia?
Kyllä/Ei.
10. Minkä ikäisiä he ovat? _____
11. Missä lapsesi ovat päiväsaikaan viikolla?
- a) kotona
 - b) koulussa
 - c) päiväkodissa
 - d) muu _____

Koulutus

12. Minkälainen koulutus sinulla on?
- a) peruskoulu (yhdeksän vuotta)
 - b) ammattikoulu
 - c) opistotasoinen koulutus
 - d) korkeakoulu
 - e) muu _____

13. Minkälainen koulutus miehelläsi on?
14. Oliko sinulla mahdollisuus kouluttaa itseäsi kotimaassasi?
15. Oliko vanhemmillasi mahdollisuus käydä koulua?
16. Minkälaista koulua he ovat käyneet?
17. Jos vertaat koulutusta kotimaassasi suomalaiseen, niin millä tavalla koulutus järjestelmät poikkeavat toisistaan?
18. Oletko osallistunut koulutusohjelmiin Suomessa?
Kyllä/Ei
Miksi?
19. Mitä mieltä olet näistä koulutusohjelmista?
20. Millä tavalla näitä koulutusohjelmia maahanmuuttajajanoisille pitäisi parantaa tai muuttaa? Miksi? Voitko antaa esimerkin?
21. Kuinka hyvin ymmärrät suomea?
a) sujuvasti
b) hyvin
c) alkeet
d) en ollenkaan
22. Kuinka hyvin puhut suomea?
a) sujuvasti
b) hyvin
c) alkeet
d) en ollenkaan
23. Missä olet oppinut puhumaan suomea?

24. Osaatko puhua jotain muita kieliä paitsi äidinkieltäsi (ja suomea)?

25. Mitä muita kieliä haluaisit oppia?

Työelämä

26. Oliko sinulla työpaikka kotimaassasi?

Kyllä/Ei

27. Jos kyllä, niin mikä oli ammattisi/työsi?

28. Minkälainen työpaikka miehelläsi oli?

29. Onko sinulla työpaikka tällä hetkellä? Missä?

30. Onko työpaikkasi vakituinen?

Kyllä/Ei

31. Jos vastaus edelliseen on ei, niin kuinka kauan työsopimus kestää ja minkälaisesta työpaikasta on kyse?

32. Onko miehelläsi työpaikka tällä Suomessa?

Kyllä/Ei

33. Onko ystävilläsi työpaikat? (varsinkin maahanmuuttajaystävillä)

Kyllä/Ei

34. Haluaisitko päästä työelämään?

Kyllä/Ei

35. Jos sinulla on tällä hetkellä työpaikka, niin haluaisitko vaihtaa työpaikkaa?

Kyllä/Ei

36. Miksi työelämä ei sovi sinulle tällä hetkellä? Jos haastateltava vastaa niin.
37. Minkälainen työ kiinnostaisi sinua eniten?
38. Voisitko mainita muutamia työpaikkoja, jotka eivät missään nimessä sovi sinulle ja syyt siihen?
39. Tiedätkö miehesi mielipiteen sinun osallistumisesta suomalaiseen työmarkkinaan?
40. Oletko etsinyt töitä? Minkälaisia töitä?
41. Onko ollut vaikeata etsiä töitä?
Kyllä/Ei
Miksi?
42. Onko mielestäsi jotain kulttuuriin tai uskontoon liittyviä esteitä, jotka vaikeuttavat pääsyäsi suomalaiseen työelämään?
43. Oletko käynyt työhaastatteluissa?
Kyllä/Ei
44. Onko sinut hyväksytty?
Kyllä/Ei
45. Onko sinulle tarjottu apua työnhaussa?
a) ystävän kautta
b) miehen/sukulaisen kautta
c) työvoimatoimisto
d) sosiaalitoimisto
e) muu _____
46. Kuinka monta tuntia töitä päivässä sopisi sinulle tällä hetkellä parhaiten?
_____ tuntia/päivässä

47. Luuletko kohtaavasi jonkinlaisiin ongelmiin kun menet suomalaiseen työelämään?

48. Minkälaisiin vaikeuksiin olet jo kohdannut?

49. Onko olemassa jotain tiettyjä vastuksia joihin afrikkalaiset naiset kohtaavat, kun yrittävät päästä suomalaiseen työelämään?

50. Luuletko, että kaikki maahanmuuttajanaiset kohtaavat samoihin ongelmiin kun he yrittävät saada työpaikan?

51. Millä tavalla luulet huivin taikka hunnun käyttö vaikuttavan työntajiin?

52. Minkälainen on maahanmuuttajamiesten tilanne saada työpaikkoja?

- a) helpompi kuin naisilla
- b) vaikeampi kuin naisilla
- c) samanlainen kuin naisilla
- d) ei tiedä

Miksi?

53. Luuletko saavasi työpaikan, josta tätä nykyä haaveilet?

Miksi?

54. Jos olet kouluttanut itseäsi kotimaassasi tai täällä Suomessa, niin luuletko saavasi tai oletko jo saanut työpaikan joka vastaa koulutustasi?

55. Jos sinulla on työpaikka tällä hetkellä, niin viihdytkö siellä?

Miksi?

56. Tuntuuko siltä, että olet osa työyhteisöä?

Kyllä/Ei

Jos ei, niin miksi?

57. Mikä on mielestäsi parasta, että on työpaikka?

58. Mikä pelottaa sinua eniten siinä?

59. Minkälaisen koulutuksen ja työpaikan toivoisit lastesi saavan?

Vapaa-aika ja sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan

60. Onko sinulla suomalaisia ystäviä?

Kyllä/Ei

61. Onko lapsillasi suomalaisia ystäviä?

Kyllä/Ei

62. Onko sinulla afrikkalaisia ystäviä?

Kyllä/Ei

63. Mistä he ovat kotoisin?

64. Ovatko he samanikäisiä kuin sinä olet?

a) nuorempia

b) vanhempia

c) sekä että

65. Mitä teet vapaa-aikanasi?

66. Miten vietät tavallisen päivän?

67. Voisitko kertoa jos olet aktiivinen jossain järjestössä/yhdistyksessä?

Kyllä/Ei

68. Minkälainen järjestö se on? Minkä niminen? Onko se suomalainen vai maahanmuuttajien järjestö?

69. Mitä mieltä olet

- a) suomalaisista naisista?
- b) suomalaisista miehistä?

70. Tuletko hyvin toimeen ihmisten kanssa, jotka asuvat naapuristossasi?

71. Miten koet, että sinua on kohdeltu sinä aikana kun olet asunut Suomessa?

72. Mikä on ollut vaikeinta tulla toimeen elämässä Suomessa?

73. Mitä haluaisit muuttaa elämässäsi tällä hetkellä?

74. Toivotko voivasi palata kotimaahasi?

Kyllä/Ei

75. Jos vastaus on kyllä, niin luuletko sen olevan mahdollista?

76. Mitä odotat tulevaisuudelta?

77. Miksi lähdit kotimaastasi?

78. Ovatko vanhempasi elossa?

79. Asuuko jompikumpi heistä Suomessa?

80. Haluaisitko kertoa meille jotain muuta? Esimerkiksi työelämästäsi tai elämästäsi yleensä?